

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet

Sakralna leksika u rječnicima savremenog bosanskog jezika
Završni magistarski rad

Kandidatkinja: Lejla Đipa

Mentorica: prof. dr. Amela Šehović

Sarajevo, 2022.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Lejla Đipa

Broj indeksa: 3375/2020; status: redovna studentica

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

Sakralna leksika u rječnicima savremenog bosanskog jezika

Završni magistarski rad

Oblast: Savremeni bosanski, hrvatski i srpski jezik

Predmet: Leksikologija i leksikografija

Mentorica: prof. dr. Amela Šehović

Sarajevo, januar 2022.

Sadržaj!

1. UVOD	5
1.1. Metode i tehnike rada.....	6
2. Leksikologija, leksikografija i rječnici	7
3. Funkcionalni stilovi	8
3.1. Sakralni stil	9
3.2. Značaj svetih knjiga u sakralnom stilu.....	10
4. ANALIZA SAKRALNE LEKSIKE U KORPUSU	13
4.1. Ukupan broj sakralnih leksema u rječnicima	13
4.2. Podjela leksema prema religijskoj pripadnosti	14
4.3. Porijeklo leksema.....	15
4.4. Podjela sakralnih leksema prema tematskom polju	17
4.4.1. Lekseme kojima se imenuju religije i sljedbenici religija.....	18
4.4.2. Sakralna leksika kojom se imenuju blagdani	22
4.4.3. Sakralne lekseme kojima se imenuju vjerske knjige.....	25
4.4.4. Sakralne lekseme kojima se imenuju svete ličnosti	27
4.4.5. Sakralne lekseme kojima se imenuju titule ili zanimanja	32
4.4.6. Sakralne lekseme kojima se imenuju mjeseci	37
4.4.7. Sakralne lekseme kojima se imenuju obredi, radnje i običaji	38
4.4.8. Sakralne lekseme kojima se imenuju objekti za vjerske namjene	43
4.4.9. Sakralna leksika kojom se imenuje prostor.....	44
4.4.10. Sakralne lekseme kojima se imenuju periodi.....	46
4.4.11. Sakralne lekseme kojima se imenuje enterijer u objektima za vjersku namjenu	47
4.4.12. Sakralne lekseme kojima se imenuju predmeti za religijsku namjenu.....	48
4.4.13. Sakralna leksika kojom se imenuju molitve.....	50
4.4.14. Sakralne lekseme kojima se imenuje odjeća za religijsku namjenu.....	53
4.4.15. Sakralne lekseme koje su i administrativno-pravni termini	55
4.4.16. Sakralna leksika koja označava vjerske pozdrave, iskaze i uzvike.....	57
4.4.17. Sakralne lekseme kojima se imenuju darovi ili prigodne nagrade.....	59
4.4.18. Sakralne lekseme koje označavaju hranu i piće za religijsku namjenu.....	59
4.4.19. Sakralne lekseme kojima se imenuju životinje i biljke koje su značajne u religijama.....	60
4.4.20. Sakralne lekseme kojima se imenuju zabrane i kazne u religijama	61
4.4.21. Sakralne lekseme kojima se imenuju religijske obaveze i dozvoljeni postupci.....	61

4.4.22. Sakralne lekseme koje označavaju religijske pjesme.....	63
4.4.23. Sakralne lekseme kojima se imenuju nauke o religijama	64
5. ZAKLJUČAK.....	66
Izvori.....	68
Literatura.....	68
Internetski izvori	70

1. UVOD

U ovom radu proučavana je zastupljenost sakralnih leksema u novijim rječnicima bosanskog jezika. Korištena su dva rječnika: *Rječnik bosanskog jezika* grupe autora iz 2007. godine (u daljem tekstu IRBJ) i *Rječnik bosanskoga jezika* Senahida Halilovića, Ismaila Palića i Amele Šehović iz 2010. godine (u daljem tekstu FRBJ).

Rad će biti podijeljen na dva dijela. Prvi dio rada obuhvatit će teorijsku postavku date teme, a drugi dio rada bit će posvećen analizi korpusa iz rječnika.

U prvom dijelu, pored uvodnih opaski, metoda i tehnika rada, leksikologijom, leksikografijom te rječnicima, bavit ćemo se funkcionalnim stilovima, njihovom klasifikacijom, a u konačnici sakralnim stilom i njegovim značajkama.

Drugi dio rada bit će posvećen leksici koja sakralni stil čini karakterističnim u odnosu na druge. Pored određenih statističkih podataka koje ćemo predstaviti, izvršit ćemo podjelu sakralnih leksema prema religijskoj pripadnosti, njihovom porijeklu i na kraju klasifikaciju prema tematskim poljima. Izučavat ćemo sakralne lekseme koje se u većoj ili manjoj mjeri upotrebljavaju u bosanskom jeziku. Fokus je bio usmjeren ka onoj građi koja je zapisana u rječnicima.

Iz rječnika su izdvojene sve odrednice koje upućuju na religijsko značenje ili ukoliko uz njih stoje upotrebne etikete: *isl.* /islam, islamski/, *kršć.* /kršćanstvo, kršćanski/ i *jud.* /judaizam/.

Jedan broj odrednica obilježen je u rječnicima i kao *kršć.* i kao *jud.* lekseme. Takvi slučajevi bit će pojedinačno navedeni.

Nakon što su odrednice izdvojene iz rječnika, glavni cilj rada bio je razvrstati lekseme u grupe prema kojima su pobrojane i analizirane. Grupisanje u određena tematska polja urađeno je na osnovu njihovih upotrebničkih etiketa u rječnicima.

S tim u vezi, pojasnit ćemo kriterije prema kojima su navedene definicije u radu:

a) ukoliko je upotrebna etiketa lekseme¹ ista ili slična u oba rječnika, navedena je jedna definicija (radi ekonomičnosti), a u zagradi je precizirana stranica na kojoj se nalazi u rječniku (u tabelarnom prikazu leksike, u prilogu rada, predložene su obje);

¹ U određenim slučajevima imat ćemo i sintagme: Jehovini svjedoci, Cvjetna nedjelja i sl.

b) kada su lekseme različito opisane u rječnicima, navedena je i jedna i druga definicija;

c) ukoliko je navedena definicija, a u zagradi vidimo jedan rječnik kao izvornik iz kojeg je preuzeto značenje lekseme, to znači da u drugom rječniku leksema nije priložena.

Svrha ovog rada je da doprinese lingvističkim istraživanjima ili svim lingvistima koji se žele baviti sakralnim stilom i njegovim leksičkim blagom. Osim toga, ovaj rad može biti koristan prilikom analiziranja religijskih knjiga i tekstova koji sadrže sakralnu terminologiju (npr. u metatekstualnom nadovezivanju književnih djela na svete knjige ili u novinskim člancima).

1.1. Metode i tehnike rada

Metode kojima smo se služili prilikom izrade rada su: analiza, klasifikacija, deskripcija, komparacija i statistička metoda.

Analiza je, prema Hegelu, postupak mišljenja u kretanju od posebnoga k općem ili izvođenje teorema iz aksioma potvrđenim pravilima (Radeka 2018: 7). Metoda analize ogleda se u traženju veze među leksemama koje su pronađene u rječniku. Pomoću nje smo rastavili jednu cjelinu na sastavne elemente, te došli do određenih podataka.

Metoda klasifikacije smatra se najstarijom i najjednostavnijom metodom. Gotovo da ne postoji nijedan naučni rad u kojem ova metoda nije korištena, a tako je i u ovom radu. Klasifikacija predstavlja postupak kojim se neki pojam sustavno i potpuno dijeli tj. klasificira na posebne pojmove koje opći pojam obuhvata.

Metoda deskripcije predstavlja opis leksema koje smo istraživali i veze među njima.

Komparativnom metodom utvrdit će se razlike ili sličnosti između značenja istih leksema u različitim rječnicima, a uz to će biti prikazana zastupljenost sakralne leksike u rječnicima uopće.

Statističkim metodama došli smo do procenata i brojevanih vrijednosti određenih grupa (do kojih smo došli klasifikacijom).

2. Leksikologija, leksikografija i rječnici

Termin leksikologija izveden je od leksema *lexikos* i *logos*. *Logos* označava nauku, a *leksikos* riječ. Možemo zaključiti da je njen predmet proučavanja riječ ili leksička jedinica jezika (Majetić 2009: 94).

Leksikologija (*grč.*) je lingvistička disciplina koja istražuje, opisuje i teorijski obrazlaže riječi. Ona se bavi proučavanjem leksike jednog jezika (tj. njenom poviješću, zakonitostima njezine organizacije u sistemu, njezinim funkcioniranjem i sl.) iz unutarlingvističke i izvanlingvističke perspektive (Halilović, Palić i Šehović 2010: 588).

Termin leksikografija oblikovan je od leksema *lexikos* i *graphein*. *Graphein* je leksema koja znači pisati, pa se termin doslovno može prevesti kao pisanje riječi.

Leksikografija se bavi teorijom i praksom sastavljanja rječnika. Može se reći da predstavlja praktičnu primjenu leksikologije jer leksikograf se koristi leksikologijom i primjenjuje je u sastavljanju određenih rječnika. Izvodi se zaključak da se one međusobno prožimaju i da su usko povezane.

Za leksikografiju se razabiru tri osnovna značenja: rad na sastavljanju rječnika, načela ili teorija sastavljanja rječnika i korpus leksikografskih djela (Bratanić 1994: 237).

Već je navedeno da se leksikografija bavi sastavljanjem rječnika, tj. sustavnim popisivanjem, opisom i tumačenjem jezičkog blaga.

Shodno tome, rječnik predstavlja popis leksičkih jedinica s njihovim tumačenjima ili prijevodom na drugi jezik. Definiran je kao skup riječi jednog jezika, te kao abecednim ili azbučnim redom navedene riječi i sklopovi riječi jednog ili više jezika s odgovarajućim oblicima, uz objašnjenje njihova značenja i upotrebe (FRBJ: 1152). Rječnik je opisan i kao knjiga u kojoj su izložene riječi jednog jezika s tumačenjima njihovih značenja ili prevodom na drugi jezik (IRBJ: 997).

Za njega se može kazati i da je to vrsta leksikografskog priručnika, tj. popis leksema koji nikad nije zatvoren i zaokružen, pri čemu se podrazumijeva da nijedan rječnik ne obuhvata čitavo leksičko blago nekog jezika, iako tomu teži (Raffaelli 2015: 71).

Rječnici se mogu podijeliti (Šipka 1998) prema:

- a.) kriteriju broja jezika: jednojezički, dvojezički i višejezički;
- b.) obuhvatu: opšti i posebni;
- c.) predstavljanju: generalni i specijalni.

U predgovoru Rječnika bosanskoga jezika (2010: V), koji je predmet istraživanja ovog rada, saznajemo da sadrži oko 60.000 jedinica (osnovnih i izvedenih odrednica), te se shodno tome svrstava u velike jednotomne rječnike.

3. Funkcionalni stilovi

Funkcionalni stilovi se mogu definirati kao jezički izrazi koji dolaze iz određenih oblasti ljudskih aktivnosti. Oni služe za izražavanje nečega, tj. imaju socijalnu (pomoću njih se realizuju različite društvene potrebe) i individualnu (izražavaju svaku pojedinačnu ličnost u svoj njenoj kompleksnosti) namjenu (Tošović 2002: 51).

Silić (2006: 36) pojednostavljuje definiciju funkcionalnih stilova i kaže da su to funkcije koje se na različite načine odvijaju u različitim domenima – u uredu, novinama, na radiju i televiziji, u književnosti ili u svakodnevnom razgovoru.

Katnić-Bakaršić (2001: 64) navodi da su stilovi vanjezično uvjetovani, ali su jezično realizirani, a da funkcionalni stilovi predstavljaju sistem koji se razvija u skladu s razvojem društva te da shodno tome klasifikacije mogu biti revidirane i unaprijeđene s obzirom na širenje sfera komunikacije.

Tošović (2002: 52) smatra da je funkcionalni stil u jeziku, jezik u čovjeku, a čovjek u društvu, te da ova trijada osnovnih činilaca utiče na nastanak funkcionalnih stilova.

Poznata je tradicionalna podjela stilova (prema ruskoj funkcionalnoj stilistici) na: naučni, publicistički, književnoumjetnički, administrativni i razgovorni.

Katnić-Bakaršić (2001) izdvaja i sakralni funkcionalni stil, naučni, žurnalistički stil, publicistički, književnoumjetnički, administrativni i razgovorni.

Može se izvesti zaključak da klasifikacija funkcionalnih stilova varira od autora do autora.

U nastavku rada bit će analiziran sakralni stil i leksika koja ga čini drugačijim od drugih stilova.

3.1. Sakralni stil

Religija nije jezik, ali jezik pretpostavlja religiju (Bezić 1988: 38). Oba pojma su povezana na specifičan način, prožimaju se i čine jedan veoma važan segment čovjekovog života.

Leksema *sakralan* (*lat.*) označava ono što se odnosi na vjeru; vjerski ili religijski (Halilović, Palić, Šehović 2010: 1168). Značenje ove lekseme može nas uputiti na pojašnjenje sakralnog stila i onoga na šta se odnosi. Sasvim je jasno da se radi o stilu čija je upotreba usko vezana za religiju.

Jedan od najvećih problema kada je u riječ o sakralnom stilu je pitanje priznavanja njegovog postojanja. Lingvisti imaju različita stajališta po tom pitanju.

U tradicionalnoj, funkcionalnoj podjeli jezika, religijski stil dugo vremena nije bio priznat kao samostalni stil. On je zanemarivan i pripajan književno-umjetničkom stilu (Kozlica 2010: 319).

Tošović (2002: 76) sakralno postavlja kao opoziciju profanom (svjetovnom) i navodi da sakralni stil predstavlja ono što se naziva religioznom, te ga ne smatra funkcionalnim stilom nego funkcionalno-stilističkim kompleksom.

Sakralni stil obuhvata sferu usmene i pismene religijske komunikacije, počev od svetih knjiga različitih religija pa do jezika i stila izvođenja religijskih obreda, molitvi, obraćanja vjerskih službenika vjernicima i slično. Ovakav žanr pretežno je monološki, ali može biti i dijaloški, no u oba slučaja može se govoriti o njegovom visokom stepenu zadatosti, o postojanju ustaljenih jezičkih struktura čija upotreba označava pripadnost određenoj religijskoj zajednici. Postoji mala mogućnost za razvijanje individualnog stila, izuzev kod obraćanja vjerskih službenika vjernicima (propovijedi, hutbe i sl.), ali to može preći u sferu oratorskih žanrova (Katnić-Bakaršić 2001: 23).

Može se izvesti zaključak da Katnić-Bakaršić izdvaja religijski kao autonomni funkcionalni stil, naziva ga sakralnim i daje prigodnu definiciju.

U tradicionalnim podjelama funkcionalnih stilova Silić (2006: 36), Težak (1996: 350) i Pranjić (1985: 24) ne izdvajaju sakralni stil kao zaseban.

Važno je naglasiti i to da je ovaj stil star koliko i sam čovjek. Iako na početku nije postojao u pismenoj, svakako jeste u usmenoj formi.

Sakralni stil posjeduje fatičku i magijsku funkciju.

Fatička funkcija podrazumijeva poznavanje ustaljenih formula kao način izražavanja pripadnosti jednoj vjerskoj zajednici. S druge strane, mnoge religije čuvaju poseban jezik za sakralnu komunikaciju zbog naglašavanja važnosti magijske funkcije. Magijskom funkcijom jezika on postaje oneobičen (Katnić-Bakaršić 2001: 24).

Prvi koji je izdvojio sakralni stil kao zaseban i nazvao ga religijskim je engleski lingvist Najer.

On navodi da je religiozni stil engleskog jezika vrsta engleskog književnog jezika koja se koristi u specifičnoj oblasti komunikacije, koja ima jasnu (funkcionalnu) usmjerenost na prodiranje ili ispoljavanje religiozne svijesti posredstvom intenzivnog emocionalnog djelovanja ili izražavanja volje i koja se odlikuje određenim sistemom jezičkih sredstava. Po svoj prilici, za suvremeno stanje engleskog jezika i odgovarajućeg društva ova stilistička vrsta nipošto nije postala relikv, jer je religiozna propaganda, bez obzira na intenzivan razvoj sredstava svjetovne buržoaske propagande, na širenje prosvjete, naučnih saznanja i progresivnih ideja, očigledno, ne namjerava da još prepusti svoje pozicije. (Kozlica 2010: 331)

Iz svega navedenog u nastavku rada vodit ćemo se time da je sakralni stil, autonomni funkcionalni stil koji zaslužuje mnogo veću pažnju lingvista jer je leksika koja se upotrebljava u njemu oneobičena i drugačija od terminologije koja se koristi u svakodnevnom govoru. Mimo specifičnosti njegovog registra, ne treba zaboraviti da veliki broj pripadnika različitih religija upotrebljava sakralnu leksiku svakodnevno (vjernici prilikom molitvi i obreda, religijske vođe na vazovima, postoji i određeni broj časopisa sa religijskom tematikom² koji njeguju ovaj stil). Religijski tekstovi i knjige također obiluju mnoštvom stilskih figura (metafora i metonimija). One nas upućuju na specifičnost koju sakralni stil posjeduje. Pored svega navedenog svete knjige su imale veoma veliki utjecaj na razvoj svjetske književnosti i to se ne treba zanemarivati.

3.2. Značaj svetih knjiga u sakralnom stilu

Svete knjige imale su veoma značajnu ulogu za razvoj pismenosti kod mnogih naroda. Upravo su one svojevrsan dokaz važnosti sakralnog stila u jeziku, ali i književnosti. Kur'an ili Biblija često

² U Bosni i Hercegovini egzistira nekoliko religijskih časopisa: *Svjetlo riječi*, *Preporod*, *Novi Muallim*, *Bilten Jevrejske zajednice BiH*, *Glasnik*, *Bosna franciscana*, *Kršni zavičaj* i *Katolički tjednik* (preuzeto sa: <https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/printani-mediji-u-bih/206-vjerski-asopisi-u-bih>, pristupljeno: 30. 4. 2022).

su bili prototekstovi za mnoga književna djela. U tom metatekstualnom nadovezivanju nekada se preuzimaju citati koji predstavljaju epigrafe za roman. Primjere za preuzimanje citata iz Kur'ana imamo kod Selimovića u *Dervišu i smrti*. Citate iz Biblije u književno-umjetničkom stvaranju preuzimao je i Pekić u romanu *Vreme čuda*.

Također, dosta religija ističe da je jezik božanskog porijekla. Treba podsjetiti i na biblijsko *I bi riječ* jer ukazuje na riječ kao prapočelo (Katnić-Bakaršić 2001: 23).

Sakralni stil u svetim knjigama se ogleda u upotrebi latinskog u katoličkoj religiji, crkvenoslavenskog u pravoslavnoj, arapskog, koji nije i govorni jezik, u islamu (Katnić-Bakaršić 2001: 24), te hebrejskog u jevrejskim vjerskim knjigama.

Sve četiri monoteističke religije prisutne su u Bosni i Hercegovini. Određene lekseme koje koriste govornici i sljedbenici ovih religija mogu se nazvati sakralnim leksemama. One ne mogu biti razumljive svima zbog toga što su namijenjene ljudima koji su posvećeni određenoj religiji kojoj pripadaju.

Očuvanje izvornog jezika kojim su pisane svete knjige u većini religija predstavlja važan zadatak. Jedna od odlika tog jezika i leksike je arhaičnost. Zbog toga se često uz svete knjige daju određeni komentari. Oni predstavljaju svojevrsni oblik metatekstualnog dijaloga sa izvornikom (Katnić-Bakaršić 2001: 24).

Katnić-Bakaršić navodi i to da se postupku prevođenja ovih leksema pristupa sa velikom pažnjom. Neke religije smatraju da prevođenjem jezik gubi svoja sakralna izvorna obilježja. Halilović (1991: 98) također upućuje na to da se vjerska terminologija nikada ne prevodi jer time gubi dio svog značenja. Može se izvesti zaključak da bi leksika prevođenjem mogla izgubiti osebnost koju inače posjeduje.

Shodno tome, muslimani, kojim god jezikom govorili, molitve prilikom obrednih radnji će izgovarati na izvornom arapskom jeziku onako kako su one napisane u njihovoj svetoj knjizi. Kao što je kod muslimana izvorna služba na arapskom, tako je i kod jevreja na hebrejskom. Jezici Starog zavjeta su aramejski i hebrejski, a jezik Novog zavjeta je grčki. S druge strane, zanimljivo je i to da se kod kršćana mise mogu obavljati na maternjem jeziku.

Pored jezika na kojem se izvode molitve, važno je pitanje prevođenja svetih knjiga jer predstavlja posao kojem se pristupa sa velikom pažnjom. Svaka riječ koja je napisana u njima smatra se da dolazi od Boga, te kao takva predstavlja jedinu moguću u tom kontekstu. Zamjena nekom drugom rječju tako bi narušila i Božiju riječ (Katnić-Bakaršić 2001: 73). Prevodioci nikako ne smiju ignorisati ono što je karakteristično za izvornik.

Prevod Biblije na staroslavenski jezik uradila su u 9. v. solunska braća Ćirilo i Metodije. Poznati su prevodi Starog i Novog zavjeta na srpski jezik, koje su uradili Đura Daničić (prevodio Stari zavjet sa latinskog) i Vuk Karadžić (Novi zavjet sa crkvenoslavenskog jezika). Istaći ćemo da su prevode uradili i Luj Bakotić, Emilijan Čarnić i Duda Bonaventura.³

Biblija je jedna od najprevođenijih knjiga na svijetu. Do danas je prevedena na više od 2.500 jezika, dok je broj njenih publikacija prešao 5 milijardi primjeraka.⁴ Zbog svih ovih činjenica, mnogi su skloni mišljenju da predstavlja najpopularniju knjigu u modernom društvu.

Što se tiče prevođenja Kur'ana na južnoslavenske jezike, zanimljivo je navesti da je preveden na srpsko-hrvatski jezik 1985. i da je Mića Ljubibratić taj prevod uradio sa francuskog ili ruskog jezika, a ne neposredno sa arapskog, te je on obilovao terminima kršćanske teologije. Prvi cjeloviti prevod sa arapskog na bosanski jezik uradio je Besim Korkut 1977.⁵

U narednom poglavlju tabelarno i grafički će biti prikazana zastupljenost sakralne leksike u rječnicima bosanskoga jezika.

³ Preuzeto sa: <https://www.prevodioci.co.rs/blog/biblija-kroz-prevode-od-aleksandrije-do-beograda-i-zagreba/>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

⁴ Preuzeto sa: <https://hrv.culturell.com/na-kakom-yazike-napisana-bibliya-news-590704>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

⁵ Preuzeto sa: <http://mladjak.com/2017/12/29/prijevod-kur%E2%80%B2ana-na-bosanski-jezik/>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

4. ANALIZA SAKRALNE LEKSIKE U KORPUSU

4.1. Ukupan broj sakralnih leksema u rječnicima

Ukupan broj sakralnih leksema u analiziranim rječnicima prikazan je u *Tabeli br. 1* (sve lekseme navedene su u prilogu rada).

<i>Rječnik</i>	Čedić, Hajdarević, Kadić, Kršo, Valjevac: <i>Rječnik bosanskog jezika (2007)</i>	Halilović, Palić, Šehović: <i>Rječnik bosanskoga jezika (2010)</i>
<i>Broj leksema</i>	514	573

Tabela br. 1: Ukupan broj sakralnih leksema u rječnicima

U IRBJ obrađeno je 514 sakralnih leksema, dok su u FRBJ obrađene 573 lekseme.

U *Tabeli br. 2* prikazan je broj sakralnih leksema pojedinačno po slovima. U IRBJ pronađeno je najviše leksema koje počinju slovom P (ukupno 64), na drugom mjestu je slovo K (52), a na trećem mjestu je slovo M (51).

U FRBJ najviše sakralnih leksema počinje na slovo M (60), na drugom mjestu je slovo P (59), dok je na trećem mjestu slovo K (57).

Sa druge strane s početnim slovom NJ i LJ ni u jednom rječniku nije pronađena nijedna sakralna leksema.

<i>Slovo</i>	Čedić, Hajdarević, Kadić, Kršo, Valjevac: <i>Rječnik bosanskog jezika (2007)</i>	Halilović, Palić, Šehović: <i>Rječnik bosanskoga jezika (2010)</i>
<i>A</i>	24	44
<i>B</i>	23	29
<i>C</i>	2	2
<i>Ć</i>	5	6
<i>Č</i>	2	1
<i>D</i>	7	15
<i>Đ</i>	3	3
<i>Dž</i>	9	17
<i>E</i>	12	14
<i>F</i>	9	8
<i>G</i>	14	19
<i>H</i>	40	38
<i>I</i>	41	32
<i>J</i>	16	16
<i>K</i>	52	57
<i>L</i>	8	4

LJ	0	0
M	51	60
N	17	10
NJ	0	0
O	10	8
P	64	59
R	20	19
S	36	44
Š	11	11
T	16	21
U	5	6
V	10	18
Z	4	9
Ž	3	3

Tabela br. 2: Ukupan broj sakralnih leksema prema početnim slovima (izvor: vlastito istraživanje)

4.2. Podjela leksema prema religijskoj pripadnosti

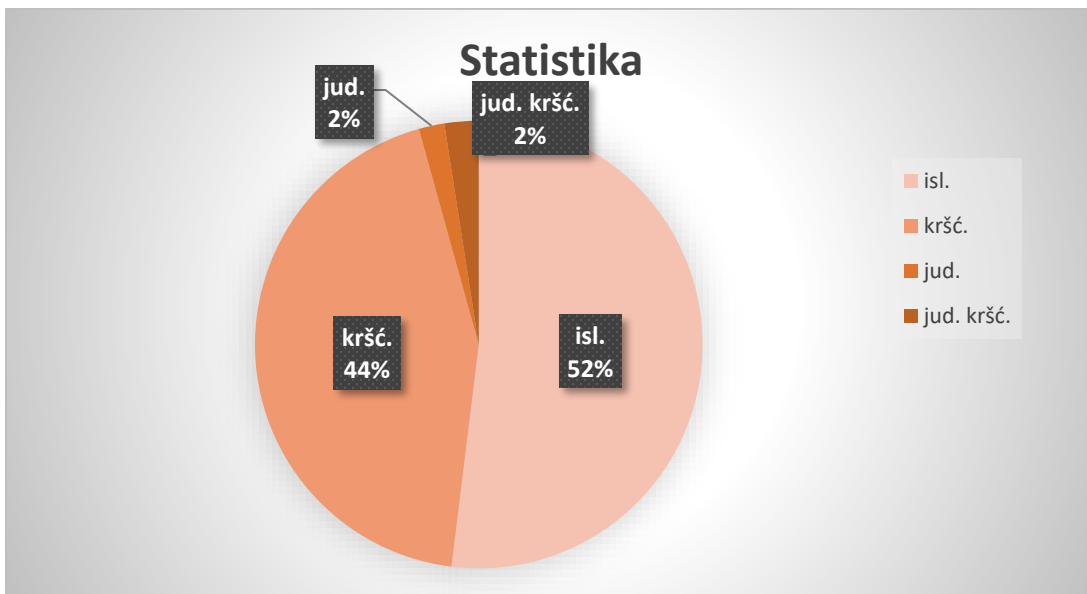
U FRBJ ima ukupno 253 lekseme koje pripadaju islamskoj religiji (označenih odgovarajućim upotrebnim etiketama: *isl. kur. ili musl.*), za kršćansku se vezuje 213 leksema (*kršč.*), a za judaističku 9 (*jud.*). Pronađeno je 12 leksema koje su označene upotrebnom etiketom *jud. kršč.* (*Adam, aleluja, amen, apokrif, Biblija, Golijat, Juda, kerubin, ortodoksan, patrijarh, psalam i sabaot*).

Svega tri odrednice u FRBJ su istovremeno islamske i kršćanske. U pitanju su lekseme: *hadži* i *hadžija*, s tim što su u oba slučaja u pitanju zastarjele lekseme kada se radi o značenju u kršćanstvu. Leksema *hadžija* u islamu označava osobu koja je obavila hadž. U kršćanstvu /*zast.*/ leksemom *hadžija* također se označava vjernik koji je bio na hodočašću u Jerusalemu. Ista je situacija sa počasnim naslovom koji ide uz ime: *hadži* (upotrebljava se i kod muslimana i kod kršćana). U IRBJ navedeno je da su obje lekseme porijeklom iz arapskog jezika. U IRBJ također je spomenut i oblik ove lekseme u ženskom rodu: *hadžinica* (ona koja je išla na hadž).

Kada je u pitanju leksema *podne* u oba rječnika navedeno je da ima značenje molitve u muslimana i kršćana u to doba dana, tj. vrijeme kad se ezanom kod muslimana ili crkvenim zvonom kod kršćana, poziva na podnevnu molitvu.

Imenica *Bog* također se svrstava u sakralne lekseme, a specifična je zbog toga što je u upotrebi u svim navedenim religijama. Neki stilističari smatraju da je *Bog* centralna leksema sakralnog stila, te da su sa njom povezani svi drugi teološki pojmovi i termini (Katnić-Bakaršić 2001: 71).

Sličnu situaciju imamo sa leksemom *post* zbog toga što u svim religijama postoje različiti načini posta (u smislu koja hrana i kada se može konzumirati), tako da se može zaključiti da se i ova leksema upotrebljava u sve tri religije.

Izvor: vlastito istraživanje

Porijeklom leksema bavit ćemo se više u narednom poglavlju.

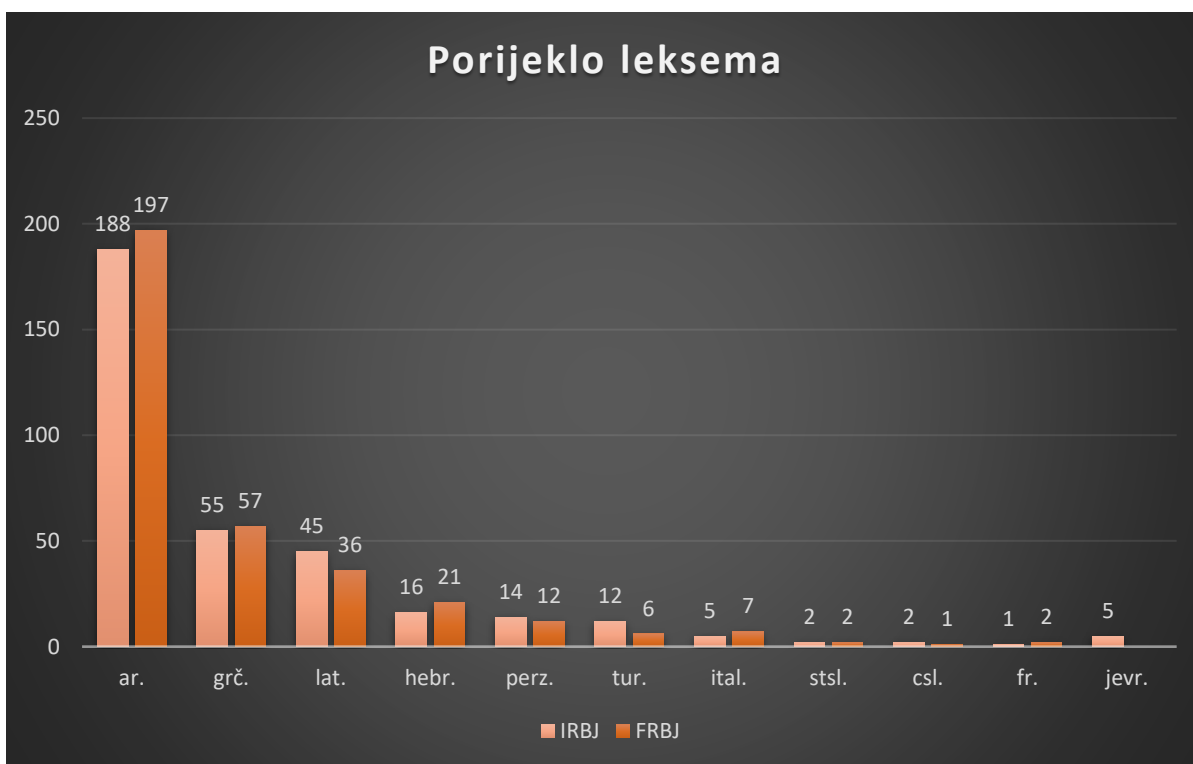
4.3. Porijeklo leksema

U predgovoru FRBJ autori nas upućuju da ukoliko je riječ stranog porijekla najprije se stavlja obavijest o porijeklu riječi (Halilović, Palić, Šehović 2010: X). Navodi se etimološkom oznakom (skraćenicom) jezika iz kojeg je leksema ušla u naš jezik.

Najviše sakralnih leksema u islamskoj religiji vodi porijeklo iz orijentalnih jezika, pri čemu je najveći broj porijeklom iz arapskog (IRBJ: 188; FRBJ: 197), zatim iz perzijskog (IRBJ: 14; FRBJ: 12) te iz turskog jezika (IRBJ: 12; FRBJ: 6).

Leksika orijentalnog porijekla, kao što je to prikazano u grafikonu, zauzima istaknuto mjesto po brojnosti, jezičkim, stilskim i drugim obilježjima (Šehović, Haverić 2017: 6).

Kada su u pitanju sakralne lekseme u kršćanstvu najviše ih je iz grčkog (IRBJ: 55; FRBJ: 57) i latinskog jezika (IRBJ: 45; FRBJ: 36).

Izvor: vlastito istraživanje

Manji broj leksema je porijeklom iz hebrejskog, italijanskog⁶ i francuskog jezika (IRBJ (*fr.*): *oreol* i *trapist*; FRBJ: *trapist*).

Potrebno je napomenuti da postoje i izvjesna neslaganja prilikom navođenja porijekla leksema u rječnicima koji su obrađivani.

Neslaganja u porijeklu uočena su kod sljedećih leksema:

Leksema	IRBJ (porijeklo)	FRBJ (porijeklo)
<i>ajatolah</i>	tur.	ar.
<i>alahimanet/alahemanet</i>	ar.-tur.	ar.
<i>amen</i>	jevr.	lat.←hebr. ⁷
<i>bazilika</i>	lat.	grč.
<i>biskup</i>	lat.	grč.
<i>Džebrail</i>	jevr.	ar.←hebr.

⁶ Broj leksema koje vode porijeklo iz navedenih jezika pogledati u grafikonu.

⁷ Često možemo uočiti znak ← (=dolazi od) pored skraćenice.

<i>džehenem</i>	jevr.	ar.←hebr.
<i>džuz</i>	ar.←perz.	ar.
<i>đakon</i>	grč.	lat.←grč.
<i>egzodus</i>	lat.	grč.
<i>fratar</i>	lat.	ital.
<i>hanefija</i>	tur.	ar.
<i>Hebrej</i>	grč.←aram.	hebr.
<i>Indžil</i>	ar.←grč.	ar.
<i>Isa</i>	ar.←hebr.	ar.
<i>Isus</i>	hebr.	grč.
<i>kandilo</i>	grč.←lat.	grč.
<i>kapela</i>	ital.	lat.
<i>medresa</i>	ar.	ar.-tur.
<i>mekam</i>	ar.	tur.-ar.
<i>minber</i>	ar.-tur.	ar.
<i>mošti</i>	stsl.	csl.
<i>munara</i>	ar.	ar.-tur.
<i>nijet</i>	ar.	ar.-tur.
<i>nišan</i>	perz.	tur.-perz.
<i>oreol</i>	fr.	lat.
<i>papa</i>	grč.	lat.-grč.
<i>sirat/sirat-ćuprija</i>	ar.-tur.	ar.
<i>ulema</i>	ar.	tur.

Tabela br. 3: porijeklo leksema (izvor: vlastito istraživanje)

4.4. Podjela sakralnih leksema prema tematskom polju

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu podjela sakralnih leksema prema tematskim poljima je veoma važan aspekt ovog rada.

Ona predstavljaju područje, oblast, djelokrug, sferu ili domen kakve djelatnosti (Halilović, Palić i Šehović 2010: 950).

Tematska polja će obuhvatiti gotovo svaki segment religijskog života i vjernika koji svakodnevno upotrebljavaju dati korpus. Izdvojena su dvadeset tri polja. Među njima razlikovat ćemo lekseme kojima se imenuju religije i njihovi pripadnici, blagdani, knjige, svete ličnosti, titule ili zanimanja, mjeseci u godini, obredi, radnje i običaji, objekti za vjerske namjene, prostor, periodi, enterijer u objektima za religijsku namjenu, predmeti za religijsku namjenu, molitve, odjeća za religijsku namjenu, sakralne lekseme koje su ujedno i administrativno-pravne, one kojima se imenuju darovi ili prigodne nagrade, hrana i piće, životinje i biljke, zabrane i kazne u religijama, religijske obaveze i dozvoljeni postupci, religijske pjesme i lekseme kojima se imenuju nauke koje se bave proučavanjem religija.

4.4.1. Lekseme kojima se imenuju religije i sljedbenici religija

Ovo tematsko polje je izdvojeno da bi se lakše mogao razumjeti kontekst u okviru kojeg se koriste lekseme koje će u nastavku rada biti navedene i grupisane.

Religija podrazumijeva vjerovanje u Boga kao stvoritelja svijeta koji određuje sudbinu i dešavanja u tom svijetu (FRBJ: 1142). Primarna podjela religija je na monotističke i politeističke. Predmet proučavanja ovog rada su lekseme koje su upotrebljavaju u tri monoteističke religije koje su prisutne u Bosni i Hercegovini: kršćanstvo (katolicizam i pravoslavlje), islam i judaizam.

Prvo tematsko polje podijelit ćemo na dvije grupe.

Prva grupa

Prvu grupu unutar ovog tematskog polja čine lekseme kojima se imenuju monoteističke religije. U rječnicima smo pronašli sljedeće:

- **islam** – *rel.* monoteistička religija utemeljena na vjerovanju u jednog Boga, Allaha, u Božije meleke, Božije objave (knjige), Božije vjerovjesnike, Sudnji dan i Božije određenje; konačno oblikovana u posljednjoj Božijoj objavi Kur'anu, dostavljenu vjerovjesniku Muhammedu u 7. st. (IRBJ: 227; FRBJ: 407);
- **judaizam** – *rel.* jevrejska vjera; jevrejstvo, židovstvo; ukupnost onoga čime se kulturno-civilizacijski odlikuju Jevreji (FRBJ: 473); sve ono što je u povijesnom, religijskom i etničkom vidu vezano za jevrejski narod (IRBJ: 265);
- **katolicizam** – kršćanska vjeroispovijest koja priznaje papu kao vrhovnog poglavara i slijedi načela Rimokatoličke crkve; katoličanstvo (IRBJ: 281; FRBJ: 495); pored prethodne lekseme navest ćemo i leksemu **glagoljaštvo** – ukupnost vjerskih i kulturnih činjenica vezanih za katoličko bogoslužje na staroslavenskom jeziku prema knjigama pisanim glagoljicom (IRBJ: 165);
- **kršćanstvo** – 1. monoteistička religija utemeljena na vjerovanju u jednog Boga, koja se očituje u svetom trojstvu (Bogu Ocu, Sinu i Svetom Duhu) i poslanju Isusa Krista kao bogočovjeka; hrišćanstvo 2. svi kršćani (FRBJ: 560); u drugom rječniku navedeno je da predstavlja vjeru zasnovanu na učenju Isusa Krista (IRBJ:324);

- **pravoslavlje** – *kršć.* istočna kršćanska vjera; podijeljena je na nacionalne autokefalne⁸ crkve na čijem je čelu patrijarh (FRBJ: 998); ogranak hrišćanstva sa sjedištem u Grčkoj (IRBJ: 761);
- **protestantizam** – *kršć.* ukupnost učenja i prakse različitih crkava koje su od 16. st. naovamo doživjele reformaciju i odvojile se od Rimokatoličke crkve (IRBJ: 921; FRBJ: 1079).

Druga grupa

Drugu grupu unutar ovog tematskog polja čini leksika kojom se imenuju sljedbenici prethodno navedenih religija, vjerskih škola i redova, a izdvojiti ćemo sljedeće:

- **baptist** – *kršć.* pripadnik sekte u kojoj se krštenje obavlja u zrelim godinama (FRBJ: 48);
- **bendiktinac** – *kršć.* katolički redovnik iz reda sv. Benedikta (IRBJ: 30; FRBJ: 55);
- **bratija** – *kršć.* zajednica kaluđera u pravoslavnom manastiru (IRBJ: 48; FRBJ: 88);
- **bogoslov** – *kršć.* onaj koji pohađa bogosloviju (IRBJ: 43; FRBJ: 79);
- **derviš** – pripadnik posebnog derviškog reda (tarikata) kao organiziranog oblika vjerskog života koji se temelji na mističnoj spoznaji i uključuje naročite duhovne vježbe i obrede (IRBJ: 91; FRBJ: 174);
- **franjevac** – *kršć.* pripadnik katoličkog reda sv. Franje Asiškog (IRBJ: 153; FRBJ: 296);
- **fratar** – pripadnik nekog katoličkog reda, skraćena: **fra** (IRBJ: 153; FRBJ: 296–297);
- **grkokatolik** – *kršć.* onaj koji pripada Grko-katoličkoj crkvi, pripadnik istočne kršćanske crkve (IRBJ: 182; FRBJ: 339);
- **halvetija** – pripadnik jednog od derviških redova (IRBJ: 192);
- **hanefije** – *isl.* pripadnici šerijatske pravne škole (mezheba) imama Ebu Hanife (IRBJ: 193; FRBJ: 354);
- **hrišćanin/kršćanin** – vjernik hrišćanin pravoslavac i vjernik kršćanin katolik (IRBJ: 203; FRBJ: 560);
- **isusovac** – *kršć.* pripadnik katoličkog samostanskog reda Družbe Isusove, jezuit (IRBJ: 236; FRBJ: 422);
- **Izraelac** – građanin jevrejske države koji pripada jevrejskoj vjeri (IRBJ: 248; FRBJ: 443) i **izraelćanin** – pripadnik monoteističke vjere čiji je utemeljitelj Mojsije (IRBJ: 248);

⁸ Pravoslavne crkve čiji sabori imaju puno samostalnost u pogledu biranja poglavara i drugim pitanjima (Đakovac 2006: 31).

- **Jehovini svjedoci** – *rel.* vjerska zajednica utemeljena na biblijskom učenju koja vjersku osobnost stavlja ispred vjerske institucionalnosti (FRBJ: 468);
- **jehudija** – naziv za pripadnika jevrejskog naroda uobičajen u muslimanskom svijetu prema njegovom arapskom nazivu (IRBJ: 262);
- **Jevrej** – 1. *etnol. bibl.* pripadnik naroda koji se nakon izlaska iz Egipta nastanio u obećanoj zemlji (Palestini); hebrej 2. *rel.* pripadnik jevrejske vjere; židov (FRBJ: 470);
- **jezuit** – *kršć.* pripadnik katoličkog reda Družbe Isusove, isusovac (IRBJ: 264; FRBJ: 471);
- **kalvinist** – *kršć.* pripadnik Kalvinističke crkve (FRBJ: 483); sljedbenik kršćanskog učenja Jeana Calvina (IRBJ: 272);
- **katolik, katolkinja** – pripadnik/ca katoličke vjeroispovijesti; onaj/ona koji/a je kršten/a prema katoličkom vjerskom obredu (IRBJ: 281; FRBJ: 495);
- **kitab** – *isl.* zajedničko ime za jevreje i kršćane; sljedbenici Knjige (FRBJ: 503), u drugom rječniku leksema kitab opisana je samo kao knjiga od posebnog vjerskog, odgojnog i obrazovnog značaja (IRBJ: 285); ovdje ćemo navesti i leksemu **kitabija** – *isl. razg.* sljedbenik Knjige, jevrej ili kršćanin (FRBJ: 503);
- **mevlevija** – *isl.* pripadnik derviškog reda, osnovana u 13. stoljeću; osnivač: Mevlana Dželaludin Rumi (IRBJ: 375; FRBJ: 648);
- **milosrdnica** – *kršć.* pripadnica katoličkog reda sestara milosrdnica (FRBJ: 651);
- **milosrdnik** – *kršć.* pripadnik katoličkog reda milosrdne braće (FRBJ: 651);
- **musliman** – sljedbenik Božije objave Kur’ana (IRBJ: 397; FRBJ: 682); navest ćemo i lekseme: **ummet** – *isl.* zajedništvo muslimana cijelog svijeta (FRBJ: 1380) i **islamijet** – 1. ukupnost svojstava islama i muslimana; muslimanstvo 2. islamski svijet (IRBJ: 227; FRBJ: 407);
- **murid** – *isl.* 1. onaj koji žudi za znanjem; učenik 2. pristalica sufijskog reda, sljedbenik šejha (FRBJ: 682);
- **papist** – sljedbenik pape; katolik (IRBJ:585);
- **pravoslavac** – pripadnik pravoslavne vjere (FRBJ: 998); hrišćanin koji slijedi pravoslavlje, istočnu hrišćansku crkvu sa sjedištem u Grčkoj, ortodoks (IRBJ: 761);
- **prezbiterijanac** – *kršć.* pripadnik protestantske reformirane crkve na čijem su čelu prezbiteriji, savjeti u koje ulaze svećenici i laici, bez biskupa (IRBJ: 1030);

- **protestant** – hrišćanin evanđelističko-luteranskog reda, sljedbenik protestantizma (IRBJ: 921; FRBJ: 1079); **evangelik** – koji je evangeličke vjeroispovjesti, pripadnik crkve stvorene u duhu evanđelja (FRBJ: 276);
- **softa** – *isl.* učenik medrese (IRBJ: 1053; FRBJ: 1226);
- **subotar** – *kršć.* pripadnik kršćanske sekte koja smatra subotu danom Gospodnjim (FRBJ: 1263);
- **sufija** – sljedbenik sufizma⁹ (IRBJ: 1085; FRBJ: 1264);
- **sunija** – pretežna većina muslimana koji slijede onaj pravac u šerijatskom pravu po kojem je samo Muhammed a. s. mogao autentično tumačiti Kur'an, a poslije njega to pravo nema niko, pa ni halifa; drugačije stajalište imaju šiti (IRBJ: 1088); *isl.* pripadnik sunizma (FRBJ: 1267); navest ćemo i značenje lekseme **sunizam**¹⁰ – *isl.* glavna struja u islamu (FRBJ: 1267);
- **šija, šiija, šit** – *isl.* pripadnik šiizma (FRBJ: 1292); leksema **šiizam**¹¹ predstavlja vrstu učenja u islamu;
- **tarik** – *isl.* 1. određeno sufijsko duhovno bratstvo; derviški red 2. općenito, sufijski put (IRBJ: 1124; FRBJ: 1319);
- **trapist** – *kršć.* pripadnik katoličkog reda (IRBJ: 1144), u drugom rječniku saznajemo da je taj red osnovan 1664. u Francuskoj, te da stroga pravila ovog reda njegove pripadnike obavezuju na rad te stalnu i potpunu šutnju (FRBJ: 1342);
- **unijat** – *rel.* vjernik Grkokatoličke crkve unijom vezane s Rimokatoličkom crkvom¹² (IRBJ: 1177), priznaje papu za vrhovnog poglavara, ali zadržava bogoslužje i organizaciju Grkokatoličke crkve (FRBJ: 1384);
- **vehabije** – *isl.* konzervativni vjerski pokret utemeljen na idejama Muhammeda ibn Abdul-Vehaba, muslimanskog reformatora iz 18. stoljeća; zagovara dosljedno poštivanje i provedbu svih islamskih propisa, onako kako su oni utemeljeni u doba vjerovjesnika

⁹ **Sufizam** – *isl.* tradicija duhovnog življenja koja prvenstveno vodi brigu o unutarnjoj čistoti i neiskvarenosti sadržaja islamske vjere, ne gubeći iz vida samu formu šerijatskog vjerzakona (FRBJ: 1264).

¹⁰ Sunije slijede Kur'an i sunet vjerovjesnika Muhammeda, te prihvataju pravovjernim prvu četvoricu halifa: Ebu Bekra, Omera, Osmana i Aliju (FRBJ: 1267).

¹¹ **Šiizam** – *isl.* učenje šiija koje naročitu važnost pridaje stavu da je vjerovjesnik Muhammed odredio za svoga nasljednika imama Aliju; posebno rasprostranjeno u Iranu (FRBJ: 1292).

¹² **Unija** – *rel.* priključenje nekih pravoslavnih crkvenih organizacija Katoličkoj crkvi (FRBJ: 1384).

Muhammeda, s posebnim naglaskom na formalizmu; naročito je raširen u Saudijskoj Arabiji; selefije, vehabiti (FRBJ: 1426).

4.4.2. Sakralna leksika kojom se imenuju blagdani

Drugo tematsko polje obuhvata 33 sakralne lekseme (ili u nekim primjerima sintagme, npr: Cvjetna nedjelja i sl.) kojima se imenuju vjerski blagdani i sveti dani. Blagdan je imenica kojom se označava dan koji je posvećen nekom vjerskom događaju. Valjalo bi razgraničiti blagdan od imenice praznik jer on označava dan kojim se obilježava događaj koji je važan za društvenu zajednicu.¹³ Religijske blagdane možemo podijeliti u tri kategorije: islamski, kršćanski i judaistički blagdani.

Kada su u pitanju islamski blagdani, pronađena je sljedeća leksika:

- **Ašura** – *isl.* muslimanski blagdan; Jevmul-ašura (FRBJ: 33);
- **Bajram** – najveći muslimanski blagdan u godini (IRBJ: 23); postoje dva: Kurban-bajram (u IRBJ naveden je kao zasebna odrednica) – drugi po redu u godini koji traje četiri dana, a vezan je za obrede hadža i prinošenja žrtve (kurbana) i Ramazanski-bajram – traje tri dana, a vezan je za okončanje ramazanskog posta (FRBJ: 44);
- **Kurban-bajram** – jedan od bajrama (četverodnevni vjerski praznik u islamskom kalendaru), koji nastupa dva mjeseca i deset dana nakon Ramazanskog bajrama, poznat kao vrijeme žrtve, odricanja (klanje kurbana) i hodočašća svetih mjesta u islamu (hadž); Hadžijski bajram (IRBJ: 331);
- **Lejlei-berat, Lejlei-kadr, Lejlei-miradž, Lejlei-regaib** – noći koje muslimani smatraju svetima (IRBJ: 341);
- **Mevlud** – *isl.* blagdan rođenja vjerovjesnika Muhammeda (FRBJ: 648).

U okviru kršćanskih blagdana bit će navedene lekseme:

- **Badnjak** – dan uoči Božića; (IRBJ: 23; FRBJ: 42); u FRBJ navedene su sintagme: **Badnja večer** – *kršć.* večer uoči Božića i **Badnji dan** – *kršć.* dan pred Božić;
- **Bogojavljanje** – blagdan Isusova krštenja (FRBJ: 79);
- **Božić** – *kršć.* dan u kojem se svetkuje rođenje Isusa Krista, 25. 12. ili 7. 1. (IRBJ: 47; FRBJ: 86);

¹³ Preuzeto sa: <https://hrcak.srce.hr/file/304941>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

- **Cvjetna nedjelja** – *kršć.* u katolika, blagdan kojim se u nedjelju prije Uskrsa slavi spomen na ulazak Isusa u Jerusalem; Cvjetnica (FRBJ: 737);
- **Duhovi** – *kršć.* blagdan koji se slavi pedeseti dan po Uskrsu (FRBJ: 239);
- **Đurdevdan** – *kršć.* blagdan sv. Đurđa (FRBJ: 256);
- **imendan** – dan u kojem se, u kršćanskoj tradiciji, proslavlja krsno ime (IRBJ: 211);
- **Ivanjdan** – *kršć.* blagdan u čast rođenja sv. Ivana Krstitelja (FRBJ: 424);
- **Jurjev** – *kršć.* blagdan sv. Jurja (Đurđa), koji se slavi u proljeće; Đurdevdan, Đurdev, Jurjevdan (FRBJ: 475); doba u kojem se smjenjuje hladno i toplo vrijeme u godini (IRBJ: 266);
- **Kasum** – Mitrovdan u kalendaru pravoslavne crkve (IRBJ: 280; FRBJ: 493);
- **Miholjdan** ili **Miholje** – *kršć.* blagdan sv. Mihovila, Mihajla; proslavlja se 29. septembra (IRBJ: 375; FRBJ: 649);
- **Mitrovdan** – jesenji hrišćanski praznik, dan sv. Demetrija, 8. nov. (IRBJ: 381; FRBJ: 659);
- **Nikolinje** – dan sv. Nikole, slavi se 6. Decembra ili **Nikoljdan** – *kršć.* blagdan sv. Nikole, koji se slavi 6. XII – u katolika i 19. XII – u pravoslavaca (IRBJ: 487);
- **Pedesetnica** – *kršć.* blagdan koji se slavi pedeseti dan nakon Uskrsa; Duhovi (FRBJ: 888);
- **Petrovdan** – *kršć.* blagdan sv. Petra i Pavla; slavi se u julu (IRBJ: 617; FRBJ: 895);
- **poklade** – *kršć.* 1. u katolika a. vrijeme od Bogojavljanja do korizme (Pepelnice); Karneval b. posljednji dan uoči korizme; pokladni utorak 2. u pravoslavaca, dan uoči posta (FRBJ: 939); u IRBJ navedeno da je katolički blagdan, Karneval praćen svojevrsnim veseljem, vrijeme od sv. triju kraljeva do krizme (IRBJ: 684);
- **preobraženje** – *kršć.* blagdan u spomen na zgotu kad su učenici u Isusu prepoznali Spasitelja, obilježava se 6. augusta /kat./, odnosno 19. augusta /pravosl./ (FRBJ: 1016);
- **Spasovdan/Spasovo**¹⁴ – *kršć.* dan kada se slavi Kristov uzlazak na nebo (četrdesetog dana po Uskrsu); Uzašće (IRBJ: 1056; FRBJ: 1229);
- **Svisveti** – *kršć.* u katolika, blagdan na koji se svetkuje 1. novembra u znak sjećanja na sve svete (FRBJ: 1279);
- **Uskrs** – *kršć.* praznik koji se svetkuje kao dan Kristova uskrsnuća (IRBJ: 1187; FRBJ: 1395); **Vaskrs** – *kršć.* u pravoslavaca blagdan koji se svetkuje u spomen na dan uskrsnuća

¹⁴ U FRBJ navedena je leksema Spasovo, a u IRBJ nije.

Isusa Krista; pada prve nedjelje poslije proljetne ravnodnevnice (FRBJ: 1423); Vazam – *zast.* Uskrs (FRBJ: 1424);

- **Vaznesenje** – *kršć.* u pravoslavaca, blagdan koji se svetkuje u spomen na uznesenje Isusa Krista na nebo; 40. dan po Uskrsu (FRBJ: 1424);
- **Vidovdan** – *kršć.* blagdan u pravoslavaca, prvotno posvećen slavenskom paganskom Bogu; obilježava se 28. juna (IRBJ: 1215; FRBJ: 1432);
- **zadušnica** – dan posvećen sjećanju na umrloga (IRBJ: 1249; FRBJ: 1470), u Pravoslavnoj crkvi praznik posvećen upokojenima¹⁵.

Lekseme iz judaističke religije koje su pronađene u rječnicima:

- **Pasha** – *jud.* jevrejski blagdan koji se svetkuje od 14. do 22. nisana u spomen na izlazak iz Egipta (FRBJ: 880) ili **Pesah** – glavni jevrejski praznik posvećen uspomeni na izlazak Jevreja iz Egipta (IRBJ: 614);
- **Šabat** – (sabat) dan odmora kod jevreja od petka uveče do subote uveče (IRBJ: 1100).

Ni u IRBJ, niti u FRBJ nisu navedeni neki važni judaistički blagdani kao što su: Purim, Roš Hašana i sl.

Purim predstavlja židovski blagdan koji se slavi 14. adara¹⁶ kao spomen na spašavanje jevreja od pokolja u perzijskom zatočeništvu (Đakovac 2006: 243).

Roš hašana simbolizira Novu godinu. Slavi se 1. i 2. tišrija¹⁷ kao blagdan završetka stare i početka nove godine. Obilježena je obredom tašlika, simboličkog iskupljivanja grijeha, pokraj izvora vode. Blagdan se slavio sviranjem u trube te se nazivao i Jom terua (Dan trubnih znakova). Posebno obilježje blagdana je bijela boja. Svi sakralni predmeti u sinagogi su bijele boje, rabin i mnogi vjernici također su odjeveni u bijelo. Nakon Roš hašane započinje desetodnevno razdoblje pokore, koje završava Danom pomirenja (Jom kipur).¹⁸

¹⁵ Preuzeto sa: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Zadu%C5%A1nice>, pristupljeno: 21. 3. 2022.

¹⁶ Adar – februar/mart (Đakovac 2006: 124).

¹⁷ Tišri – septembar/oktobar (ibid. str. 123).

¹⁸ Preuzeto sa: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53441>, pristupljeno: 9. 5. 2022.

4.4.3. Sakralne lekseme kojima se imenuju vjerske knjige

Treće tematsko polje obuhvata sakralne lekseme kojima se imenuju knjige, profani spisi, dokumenti, molitvenici, priče i sl.

Ovo tematsko polje podijelit ćemo u dvije grupe. Prvu grupu čine sakralne lekseme kojima se imenuju svete knjige, dok drugu grupu unutar ovog tematskog polja čine sakralne lekseme kojima se imenuju knjige i određeni dijelovi knjiga, tekstovi, spisi ili dokumenti, predanja, molitvenici i udžbenici. U ovu grupu svrstani su i kalendari.

Prva grupa

U prvu grupu svrstane su svete knjige triju velikih monoteističkih religija. One predstavljaju literaturu na kojoj se temelji religija, izuzetno su važne u njima te su zbog toga izdvojene u posebnu grupu. Pronađeno je šest leksema:

- **Biblija** – sveto pismo; tekstovi Starog i Novog zavjeta (IRBJ: 33; FRBJ: 64); također ćemo spomenuti i **Vulgatu** – *kršć.* latinski prijevod Biblije nastao u 5. st. koji je prihvaćen kao službeni u Katoličkoj crkvi (IRBJ: 1234; FRBJ: 1461);
- **Indžil** – *isl.* jedna od četiriju velikih Božijih knjiga koja je dostavljena vjerovjesniku Isau (FRBJ: 389); u drugom rječniku opisan je kao jedna od četiri velike Knjige Božije u islamu (Tevrat, Zebur, Indžil, Kur'an); evanđelje u kršćanskom učenju (IRBJ: 214);
- **Kur'an** – *isl.* sveta knjiga islama; posljednja Božija objava, dostavljena vjerovjesniku Muhammedu (IRBJ: 331; FRBJ: 573), u FRBJ, mimo ovoga, navedeno je da je podijeljen na 30 jednakih dijelova (džuzova), te da se sastoji od 114 poglavlja (sura), koja su sastavljena od preko 6. 000 rečenica (ajeta); **Musaf**¹⁹ – *isl.* Kur'an u obliku knjige (FRBJ: 682), uvezana knjiga, zbirka (IRBJ: 397); *napomena*²⁰: Kur'an predstavlja sadržaj, a Musaf je knjiga sa koricama i listovima u koju je taj sadržaj zapisan;
- **Talmud** – *jud.* zbornik uputa i propisa koji reguliraju život jevreja; rasprave, polemike, poučne priče, anegdote i legende nastale u jevrejskim zajednicama u pretkršćansko i rano kršćansko doba (FRBJ: 1315); zbornik jevrejske usmene predaje, interpretacije Starog zavjeta, doslovan prevod: učenje nauka (IRBJ: 1122);

¹⁹ Arapski leksikografi definiraju ga kao listove uvezane između dvaju korica (Smailagić 1990: 445).

²⁰ Preuzeto sa: <https://mrv.ba/lat/clanci/vijesti/vjerski-predmeti-koje-mozemo-naci-u-domu-vjernika-muslimana/>, pristupljeno: 22. 3.2022.

- **Tevrat** – *isl.* Božija knjiga objavljena vjerovjesniku Musau; prva od četiriju velikih Božijih knjiga (FRBJ: 1328);
- **Tora** – *bibl.* prvih pet biblijskih, Mojsijevih knjiga: Postanak, Izlazak, Levijeovski zakonik, Popis (Brojevi), Ponovljeni zakon; u jevrejskoj religiji najsvetiji dio Starog zavjeta; Petoknjižje (FRBJ: 1338), u drugom rječniku opisana je i kao obredni predmet u sinagogi (IRBJ: 1140).

Druga grupa

U okviru druge grupe (koja je prethodno opisana) izdvojit će se sljedeće lekseme, a ima ih devetnaest:

- **Apokalipsa** – spis iz Novog zavjeta (IRBJ: 13; FRBJ: 24); u FRBJ spominju se i *bibl.* **četiri jahača apokalipse** koji predstavljaju donosiocce smrti, kuge, rata i gladi;
- **apokrif** – nepriznati spis sa biblijskim motivima i tematikom (IRBJ: 13; FRBJ: 25);
- **apostol** – crkvena knjiga u kojoj su sabrana djela apostolska (IRBJ: 13; FRBJ: 25);
- **Ćitab** – knjiga koja sadrži vjerska učenja, propise (IRBJ: 20; FRBJ: 150);
- **džuz** – *isl.* tridesetina Kur'ana (dvadeset stranica); svezak koji sadrži jedan džuz iz Kur'ana (FRBJ: 253); dio Kur'ana koji sadrži deset listova (IRBJ: 130);
- **evanđelje** – spisi iz prvih stoljeća kršćanstva o životu Isusa Krista, od kojih su četiri ušla u Bibliju (IRBJ: 142); *kršć.* 1. Kristovo propovijedanje Božije objave, nagovještavanje otkupljenja svijeta 2. svaka od knjiga o životu i učenju Isusa Krista nastalih u prvim stoljećima kršćanstva; četiri od njih sastavni su dio Novog zavjeta; Sveto pismo (FRBJ: 276);
- **hadis** – *isl.* skup vjerodostojnih predanja o riječima i djelima vjerovjesnika Muhammeda koji se uzima kao drugi temeljni izvor islama; prvo su prenošeni usmeno, a kasnije su bili zapisivani (IRBJ: 190; FRBJ: 350);
- **hagada** – jevrejska narodna priča koja se čita za vrijeme blagdana (FRBJ: 351);
- **ilmihal** – *isl.* osnovni udžbenik za vjeronauku (IRBJ: 210; FRBJ: 383);

- **katekizam** – *kršć.* izlaganje kršćanskog učenja prilagođeno onima koji nemaju dovoljno predznanja (IRBJ: 281; FRBJ: 494), zbirka izjava katoličkog nauka izdana u obliku knjige ili na nekom drugom mediju²¹;
- **krštenica** – *kršć.* isprava o krštenju; krsni list (IRBJ: 325; FRBJ: 560);
- **kur'an hamajlija** – mala knjižica s posebnim unesenim dijelovima iz Kur'ana koja se nosi uz tijelo ili čuva na posebnim mjestima (IRBJ: 331);
- **misal** – *crkv.* liturgijska knjiga iz koje se čitaju molitve u katoličkom bogoslužju (IRBJ: 379; FRBJ: 656);
- **ritual** – *kršć.* liturgijska knjiga u kojoj su sabrani tekstovi i opisani postupci za izvođenje obreda izvan mise; obrednik (IRBJ: 997; FRBJ: 1152);
- **molitvenik** – knjižica u kojoj se nalaze molitve za razne prilike (FRBJ: 668); zbirka molitvi (IRBJ: 387);
- **suhofi** – prvotni listovi Božije upute u islamu koji su davani Božijim poslanicima prije Muhammeda a. s. i Kur'ana (IRBJ: 1086);
- **sufara** – arapska slova, početnica za učenje arapskih slova ob. u mektebu (IRBJ: 1085; FRBJ: 1264);
- **takvim** – *isl.* jednogodišnji kalendar s naznakom tačnog vremena obavljanja namaza, početka posta i dr. (IRBJ: 1121; FRBJ: 1315);
- **vaktija** – *isl.* sređeni, tabelarni popis vremenā u kojima se obavljaju pojedini namazi te započinje i prekida post (FRBJ: 1419).

4.4.4. Sakralne lekseme kojima se imenuju svete ličnosti

Četvrto tematsko polje obuhvataju sakralne lekseme kojima se imenuju svete i značajne ličnosti koje se pojavljuju u religijskim knjigama. Može se reći da je ovo polje veoma raznovrsno.

Lekseme koje su izdvojene razvrstane su u tabeli u nastavku rada.

vlastite imenice	zajedničke imenice
Adam – <i>bibl./Adem</i> – kur. (FRBJ: 2, 3)	andeo – duhovno biće (IRBJ: 10; FRBJ: 20); melek – <i>isl.</i> duhovno biće u Božijoj službi s različitim dužnostima (IRBJ: 371; FRBJ: 642);
Allah – Bog u islamu (IRBJ: 5; FRBJ: 15);	apostol – učenik Isusa Krista (IRBJ: 13; FRBJ: 25)

²¹ Preuzeto sa: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Katekizam>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

<p>Gospod – Bog prema <i>kršć.</i> učenju (IRBJ: 174); <i>rel.</i> Bog, Gospodar, Gospodin (FRBJ: 238);</p> <p>Rabb – Gospod, Bog, Allah (IRBJ: 953);</p> <p>Sabaot – <i>bibl.</i> ime kojim su Boga oslovljavali Izraelci; Gospod nad vojskama (FRBJ: 1164);</p> <p>Stvoritelj – <i>rel.</i> Tvorac univerzuma (IRBJ: 1083); <i>rel.</i> onaj koji je stvorio materijalni i nematerijalni svijet (FRBJ: 1262); Bog, Allah;</p> <p>Svemogući – <i>rel.</i> Bog, Višnji, Svevišnji (FRBJ: 1275); u drugom rječniku navedeno je da je to jedno od lijepih Allahovih imena (IRBJ: 1095);</p> <p>Svevišnji – <i>rel.</i> Bog, Višnji, Svemogući (IRBJ: 1095; FRBJ: 1276)</p>	
<p>Azrail – anđeo smrti (IRBJ: 21; FRBJ: 39)</p>	<p>arhandeo – jedan od velikih, glavnih anđela (FRBJ: 28)</p>
<p>Antikrist – zakleti protivnik Isusa Krista koji će se pojaviti pred Sudnji dan kao otjelovljenje zla (FRBJ: 22)</p>	<p>džin – <i>isl.</i> nadnaravno, nevidljivo i razumno biće, stvoreno od vatre, koje se odlikuje velikom snagom, a može se utjeloviti (pojaviti) u različitim oblicima (FRBJ: 252); u drugom rječniku nije navedeno sakralno značenje, nego samo da je to div ili gorostas (IRBJ: 130);</p> <p>hudam – poslušni džin (duh) koji služi onome koji saziva džine (IRBJ: 204)</p>
<p>Bogorodica – Marija, majka Isusa Krista;</p> <p>Gospa – <i>kršć.</i> djevica Marija, majka Isusa Krista (IRBJ: 174; FRBJ: 327)</p>	<p>đavo – nematerijalno živo biće koje utjelovljuje zlo; vrag (IRBJ: 131; FRBJ: 254);</p> <p>demon – <i>rel.</i> u nekim monoteističkim religijama, sotona, vrag, đavo (FRBJ: 89), u drugom rječniku precizirano da je to kod kršćana i jevreja pali anđeo (IRBJ: 89);</p> <p>satana/sotona – <i>rel.</i> nematerijalno biće koje utjelovljuje zlo i navodi čovjeka na grijeh; šejtan, vrag, đav(a)o (IRBJ: 1019; FRBJ: 1177) i šejtan – <i>isl.</i> posebno, neljudsko, bestjelesno stvorenje koje ljude navodi na grijeh; oličenje simbol zla; đavo, vrag, sotona (FRBJ: 1289)); u drugom rječniku navedeno je samo da je to đavo, vrag ili zao duh (IRBJ: 1104);</p>

	belzebub – prema biblijskoj priči filistejskom bogu bilo je ime Baal Zebub; načelo dobra prema zlu; đavo, vrag, sotona (IRBJ: 30)
Dedžal – <i>isl.</i> veliki smutljivac koji će se pojaviti pred Sudnji dan kao predznak njegova skora dolaska i kojeg će savladati Isa Mesih; duh, apsolutno biće, Apsolut (FRBJ: 163)	kerubin – <i>jud.</i> stražar u ljudskom obličju na ulazu u zemljaski raj; <i>kršč.</i> anđeo iz drugog anđeoskog reda (FRBJ: 498)
Džebrail – <i>isl.</i> jedan od četiriju meleka, donosilac Božije objave poslanicima (FRBJ: 250); anđeo preko koga je poslaniku Muhammedu a. s. došla Božija objava; arhanđel Gavriilo (IRBJ: 129)	pejgamber – <i>isl.</i> 1. Božiji poslanik; vjerovjesnik (FRBJ: 888); ne prorok kako to neupućeni tumače, nego čovjek preko koga je Stvoritelj poslao upute ljudima (IRBJ: 606)
Gabrijel – <i>kršč.</i> arhanđeo koji ljudima objavljuje Božiju volju (FRBJ: 302)	poslanik – <i>isl.</i> osoba odabrana i pozvana od Boga da poziva ljude u vjeru; vjerovjesnik, pejgamber; Božiji poslanik (FRBJ: 968); u IRBJ navedeno da je to posljednji čovjek koga je poslao Stvoritelj da prenosi ljudima Njegovu objavu, Kur'an, Muhammed allejhi sellam, uzor muslimanima u govoru i radu (723)
Hava – prema islamu žena prvog čovjeka i vjerovjesnika Adema a.s. (IRBJ: 195)	dobri – <i>isl.</i> čudotvorni, sveti čovjek; evlija; svetac (FRBJ: 200); svetac – <i>rel.</i> onaj koji je svetitelj, posvećenik; onaj koga je crkvena organizacija u kršćanstvu proglasila svetim zbog njegovih osobina i zasluga za vjeru (IRBJ: 1094); ovdje ćemo spomenuti i leksemu aureola – <i>kršč.</i> krug svjetla oko glave na slikama svetaca; oreol(a), nimbus (IRBJ: 18; FRBJ: 35);
Hrist – <i>bibl.</i> naziv za Isusa iz Nazareta, sina Marije (FRBJ: 370), osnivač kršćanskog učenja; vjerovjesnik Isa u islamu (IRBJ: 203); Isus – <i>bibl.</i> prema kršćanskom učenju Sin Božiji, utemeljitelj kršćanstva; Isus Krist, Iskupitelj, Spasitelj (FRBJ: 421); vjerovjesnik Isa kod muslimana (IRBJ: 236); Krist – <i>bibl.</i> naziv za Isusa iz Nazareta, sina Marije (FRBJ: 553); osnivač kršćanstva, Isus; vjerovjesnik Isa, prema islamskom učenju (IRBJ: 320);	

<p>Mesija – 1. a. <i>jud.</i> u Starom zavjetu, Božiji poslanik čiji je zadatak da izbavi izraelski narod i uspostavi Kraljevstvo Božije b. <i>kršč.</i> u Novom zavjetu, Isus Krist (FRBJ: 644); u drugom rječniku samo je navedeno značenje prema <i>kršč.</i> vjerovanju: onaj koji će donijeti kraljevstvo Božije na Zemlju; spasitelj (IRBJ: 372); spomenut ćemo i leksemu mesijanizam – vjera u svoje božansko poslanje (IRBJ: 373)</p>	
<p>Iblis – <i>isl.</i> vlastito ime šejtanskog starješine (FRBJ: 377); u drugom rječniku navedeno je da je to melek (anđeo) koji se, prema islamu, nije htio pokloniti prvom čovjeku i prvom vjerovjesniku, samozavjetujući se da će do Sudnjeg dana širiti nered i smutnju na zemlji (IRBJ: 206)</p>	
<p>Ibrahim – jedan od poznatijih vjerovjesnika u islamskom učenju, prema Isus, u kršćanstvu (IRBJ: 206); u drugom rječniku navedeno da je to vjerovjesnik kojem je objavljen Indžil; bio je obdaren mnogobrojnim, iznimnim moćima (liječenje bolesnih i dr.), živ je izdignut na nebo, sin Merjemin (FRBJ: 399)</p>	
<p>Isa – jedan od Božijih vjerovjesnika u islamskom učenju (IRBJ: 221);</p>	
<p>Ishak – jedan od vjerovjesnika u islamskom učenju (IRBJ: 222)</p>	
<p>Ismail – ime jednog od vjerovjesnika u islamu, sin vjerovjesnika Ibrahima a. s. Jišmael u Bibliji (IRBJ: 227)</p>	
<p>Israfil – melek (anđeo) koji će, prema islamskom vjerovanju, objaviti početak kijametskoga dana (IRBJ: 232)</p>	
<p>Jakob/Jakov – istaknuta ličnost u Bibliji, otac dvanaestorice sinova, među njima i Josipa, koji se smatraju praocima izraelskih plemena; Jakub, prema kur'anskoj i muslimanskoj tradiciji (IRBJ: 256); Jakub – jedan od vjerovjesnika u islamu; Jakob, <i>odn.</i> Jakov u Bibliji (IRBJ: 256)</p>	

<p>Jahve/Jehova – <i>jud.</i> ime Boga zabilježeno u Starom zavjetu u obliku riječi s četiri suglasnika JHVH (čitanje nije pouzdano utvrđeno), u <i>zn.</i> onaj koji jest; jevreji ga zbog prevelikog poštovanja ne izgovaraju, a umjesto njega najčešće se koriste imenom Adonaj, u <i>zn.</i> moj Gospodar, Gospod (FRBJ: 454)</p>	
<p>Job – ličnost iz Biblije za koju se u propovijedima vezuje naglašena trpnja i strpljivost naprema Božijih kušnji i sudbine; Ejub, prema Kur'anu i muslimanskoj tradiciji (IRBJ: 264)</p>	
<p>Josip – biblijska ličnost, poznat po tome što je spasio svoj narod u Izraelu od gladi tako što ga je doveo u faraonski Egipat, prema Kur'anu i muslimanskoj tradiciji (IRBJ: 265);</p> <p>Jusuf – jedan od Božijih vjerovjesnika u islamu; Josip u Bibliji (IRBJ: 266)</p>	
<p>Juda – <i>bibl.</i> jedan od Isusovih učenika, koji ga je izdao (FRBJ: 473)</p>	
<p>Junus – jedan od Božijih vjerovjesnika u islamu, poznat po tome što je preživio u tijelu kita; Jon u Bibliji (IRBJ: 266)</p>	
<p>Kabil – <i>bibl.</i> Kain ili Kajin – jedan od sinova prvog čovjeka i vjerovjesnika u islamu Adema (Adam), poznat kao bratoubica mlađega Ademova sina Habiba (IRBJ: 268)</p>	
<p>Krstitelj – sveti Ivan (FRBJ: 559)</p>	
<p>Mikail – melek, anđeo koji se po muslimanskom vjerovanju stara o izdržavanju (nafaki) živih bića, Mihailo (IRBJ: 376)</p>	
<p>Muhammed – Božiji poslanik objave islama, vjerovjesnik; osnivač prve muslimanske države (IRBJ: 396); <i>isl.</i> Ebul-Kasim Muhammed ibn Abdulah ibn Abdul-Mutalib ibn Hašim (570-632), posljednji Božiji poslanik, kome je preko meleka Džibrila dostavljen Kur'an, sveta knjiga islama (FRBJ: 680)</p>	
<p>Munkir i Nekir – sualdžije, kabur-sahibije; u muslimanskoj tradiciji dva meleka koji</p>	

dočekuju mejta u kaburu i vrše selekciju po učinjenim djelima (IRBJ: 397)	
Noa – <i>bibl.</i> jedini čovjek koji je sa svojom porodicom preživio opći potop u arci što ju je izgradio na Božiju zapovijed (IRBJ: 491); Nuh – pejgamber kod muslimana (IRBJ: 500)	
Pejgamber – (Pejgamber) vjerovjesnik Muhammed (IRBJ: 606; FRBJ: 888); Resullah – Božiji Poslanik, Pejgamber, čovjek kojeg Bog nadahnjuje znanjem sa zadaćom da ga prenese ljudima; zamjensko ime Muhammed a.s. i resul – <i>isl.</i> Božiji poslanik; poslanik (IRBJ: 990)	
Golijat – <i>bibl.</i> ogroman Filistinac, div kojeg je kamenom iz praćke ubio israelski pastir, kasnije kralj David; Džalut (IRBJ: 171; FRBJ: 324)	

4.4.5. Sakralne lekseme kojima se imenuju titule ili zanimanja

Peto tematsko polje obuhvata sakralne lekseme kojima se imenuju titule ili zanimanja u religijama. Ovo polje je također veoma raznovrsno i zanimljivo.

Zanimanje je skup poslova i radnih zadaća (radnih mjesta) koji su svojim sadržajem i vrstom, organizacijski i tehnološki, toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršitelj koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine.²²

Titula predstavlja formalan naslov pripisan osobi ili obitelji po zaslugama, položaju, staleško-nasljednom pravu ili je formalan naslov uz stečeno zvanje.²³

U okviru titula i zanimanja izdvojit ćemo sljedeće lekseme:

- **ajatolah** – *isl.* zvanje za duhovnog velikodostojnika u šiizmu koji posjeduje izuzetno znanje (IRBJ: 3; FRBJ: 8);
- **arhidakon** – *kršć.* viši crkveni dostojanstvenik (FRBJ: 28); u starokršćanskoj crkvi najstariji *đakon*²⁴ koji je pomagao biskupu u brizi za siromahe;
- **arhiepiskop** – poglavar arhiepiskopije (FRBJ: 28);

²² Preuzeto sa: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Zanimanje>, pristupljeno: 19. 3. 2022.

²³ Preuzeto sa: <https://jezikoslovac.com/word/i64z>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

²⁴ Preuzeto sa: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Arhi%C4%91akon>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

- **arhijerej** – viši svećenik u Pravoslavnoj crkvi (FRBJ: 28);
- **arhimandrit** – najviši svećenički čin monaškog reda u Pravoslavnoj crkvi (FRBJ: 28);
- **bedel** – osoba koja umjesto neke druge osobe obavlja hadž (FRBJ: 53);
- **biskup** – visoki dostojanstvenik u Katoličkoj i Evangelističkoj crkvi (IRBJ: 36; FRBJ: 68);
- **bula** – 1. *isl.* žena stručno osposobljena za vjeronauku i obavljanje nekih posebnih obrednih dužnosti; 2. *isl.* polaznica medrese (IRBJ: 55; FRBJ: 99);
- **don** – *kršć.* titula ispred imena katoličkog svjetovnog svećenika (FRBJ: 214);
- **duhovnica** – redovnica (FRBJ: 240);
- **duhovnik** – crkveno lice (IRBJ: 124); 1. svećenik 2. svećenik odgajatelj u vjerskim školama i internatima (FRBJ: 240);
- **đakon** – a. u Katoličkoj crkvi, treći svećenički red b. u Pravoslavnoj crkvi, najniži svećenički red c. u Evangelističkoj crkvi, službenik pri crkvenoj općini (FRBJ: 254), u drugom rječniku navode da je to pomoćnik svešteniku prilikom Božije službe; onaj koji još nije sveštenik (IRBJ: 131); uz njega vezujemo i leksemu **đakonat** – čin, zvanje i dostojanstvo đakona (IRBJ: 131);
- **efendija** – *isl.* titula muslimanskog duhovnog vođe (IRBJ: 132; FRBJ: 259), njeno porijeklo je od turske riječi *efendi* što je u Osmanskom carstvu bila titula učenih ljudi i činovnika, leksema u to vrijeme nije imala eksplicitno religijsko značenje, dok je ono u današnjem vremenu reducirano isključivo na vjersko; poistovjećuje se sa leksemama hodža i imam (koje su za razliku od lekseme efendija imale isključivo religijska značenja i u povijesti, a tako je i danas);
- **episkop** – 1. *kršć.* u istočnim crkvama, vrhovni poglavar episkopije, eparhije; u crkvenoj hijerarhiji iznad đakona i jereja (FRBJ: 271);
- **fakih** – *isl.* stručnjak za fikh, šerijatsko pravo, fikhski učenjak (FRBJ: 279);
- **gasal** – *isl.* osoba (hodža ili neko drugi) koja obredno kupa umrlu osobu prije dženaze i ukopa (IRBJ: 160; FRBJ: 306);
- **glagoljaš** – sveštenik koji crkvenu službu vrši na pravoslavnom jeziku (IRBJ: 165); katolički svećenik koji služi obrede na stsl. jeziku služeći se knjigama pisanim glagoljicom (FRBJ: 313);
- **gvardijan** – *kršć.* glavar, starješina samostana nekih katoličkih redova (IRBJ: 188; FRBJ: 349);

- **hafiz** – *isl.* onaj koji zna cijeli Kur'an napamet (IRBJ: 190; FRBJ: 351);
- **halifa** – *isl.* vrhovni vjerski poglavar svih muslimana (FRBJ: 353) čija institucionalnost ne postoji od ukinuća muslimanskog hilafeta 1918. g. (IRBJ: 192); pored ove, navest ćemo i leksemu **hulefai-rašidin** – prva četvorica halifa u povijesti islama, neposredno nakon smrti vjerovjesnika Muhammeda a.s. (IRBJ: 204);
- **hatib** – *isl.* onaj koji drži hutbu, propovjed (FRBJ: 356) u vrijeme džuma-namaza, to može biti imam ili koja druga vjerska osoba (IRBJ: 195);
- **hazreti** – *isl.* sveti, poštovani, časni; predmetak imenu znamenitih ljudi (FRBJ: 356); uzvišeni, posebno uvaženi, posebno poštovani, odabrani (IRBJ: 195);
- **hódža** – *isl.* vjeroučiteljica (IRBJ: 201; FRBJ: 366);
- **hòdža** – posebno obrazovana i stručno osposobljena osoba koja predvodi vjernike u različitim vjerskim obredima i brine se za odvijanje vjerskog života u džematu (IRBJ: 200; FRBJ: 366); **hodžaluk** – hodžinsko zvanje (IRBJ:201);
- **iguman** – *kršć.* starješina, glavar, predstojnik pravoslavnog manastira (IRBJ: 208; FRBJ: 381);
- **igumanija** – starješina u ženskom pravoslavnom manastiru (IRBJ: 208);
- **ilmija** – muslimanski duhovnici i učenjaci (IRBJ: 210; FRBJ: 383);
- **imam**²⁵ – vjerski službenik, onaj koji predvodi ljude u zajedničkom namazu, predvodnik (IRBJ: 210; FRBJ: 383);
- **ispovjednik** – svećenik koji ispovijeda ljude (FRBJ: 412); u drugom rječniku naglašeno da je to katolički svećenik (IRBJ: 230);
- **jerej** – *kršć.* svećenik u Pravoslavnoj crkvi (IRBJ: 263; FRBJ: 569);
- **jeromonah** – *kršć.* svećenički kaluđer u Pravoslavnoj crkvi (FRBJ: 469);
- **kaluđer** – *kršć.* pravoslavni redovnik koji živi u manastiru (FRBJ: 483) ili **monah** - onaj koji se nakon davanja zavjeta Bogu, povlači u samostan i živi izolirano od ostalih ljudi; redovnik, kaluđer (FRBJ: 669);
- **kanonik** – viši svećenik u katoličkoj crkvenoj hijerarhiji (IRBJ: 275);

²⁵ Suniti imamima zovu halife zbog toga što su oni vođe zajednice, a taj naziv daju i počasnim, islamskim znalcima (Smailagić 1990: 267).

- **kapelan** – 1. pomoćnik župnika 2. svećenik koji vrši službu u vojsci, bolnici i sl. (FRBJ: 488);
- **kaptol** – zbor kanonika u službi biskupu (IRBJ: 277); *kršć.* a. skup biskupovih pomoćnika b. *pren.* visoka crkvena vlast (FRBJ: 489);
- **kardinal** – *crkv.* visoki crkveni dostojanstvenik u katolika kojeg imenuje papa (IRBJ: 278; FRBJ: 490);
- **karija** – *isl.* onaj koji uči (*ob.* dobro, vješto) Kur'an (IRBJ: 278; FRBJ: 491);
- **kateheta** – *kršć.* vjeroučitelj (FRBJ: 494);
- **kler** – *crkv.* svećenički stalež (IRBJ: 287; FRBJ: 506) koji podrazumijeva katoličko i pravoslavno svećenstvo;
- **krstitelj** – *crkv.* onaj koji obavlja krštenje (FRBJ: 559);
- **kurat** – *reg.* svećenik (*ob.* vojni); župnik (IRBJ: 331; FRBJ: 573);
- **legat** – *crkv.* papin službeni predstavnik, zastupnik, izaslanik (FRBJ: 587);
- **mevlana** – *isl.* počasni naslov velikih islamskih učenjaka, posebno sufija (FRBJ: 648);
- **mitropolit** – *kršć.* visoki dostojanstvenik u Pravoslavnoj crkvi, poglavar mitropolije (FRBJ: 658);
- **monsinjur** – *kršć.* titula visokih katoličkih dostojanstvenika (FRBJ: 670);
- **mualim** – nastavnik u mektebu; vjeroučitelj (FRBJ: 678);
- **muftija** – *isl.* 1. poznavalac islamskog zakona koji donosi pravna rješenja, fetve 2. visoki vjerski dostojanstvenik (FRBJ: 679); najviši muslimanski vjerski dostojanstvenik u jednoj pokrajini koji ima samostalne nadležnosti (IRBJ: 396);
- **mujezin** – *isl.* vjerski službenik koji s munare poziva muslimanske vjernike na molitvu, koji uči ezan (FRBJ: 680); imamov pomoćnik u namazu (IRBJ: 396);
- **mula** – *isl.* 1. ugledan, vjerski obrazovan čovjek 2. vrhovni kadija; sudija, sudac (IRBJ: 396; FRBJ: 680);
- **muvekit** – *isl.* službenik koji određuje satnicu dnevnih namaza (IRBJ: 398; FRBJ: 684); on svoj posao obavlja u **muvekithani** – objekat gdje se utvrđuje vrijeme, muvekitov radnji prostor (IRBJ: 398);
- **nadbiskup** – *kršć.* biskup na čelu nadbiskupije, poglavar nadbiskupije (IRBJ: 403; FRBJ: 691);
- **naibu-reis** – *isl.* zamjenik reisa (FRBJ: 701);

- **nazir** – kod starih Jevreja onaj koji se izdvojio i posvetio Bogu, doživotno ili na neko vrijeme te nije smio rezati kosu, piti alkoholna pića, jesti neke plodove niti dodirivati "nečiste" stvari, npr. mrtvace (IRBJ: 434);
- **nuncij** – papin poslanik pri vladi neke države; izaslanik (IRBJ: 502);
- **opat** – predstojnik samostana u nekim katoličkim redovima (IRBJ: 542);
- **opatica** – glavna redovnica ženskog samostana, glavna časna sestra; pripadnica nekog od ženskih redova u katoličkoj crkvi (IRBJ: 542);
- **otac** – *kršć.* opći naziv za svećenika redovnika, kaluđera, fratra itd. (FRBJ: 850);
- **papa** – *kršć.* rimski biskup, vrhovni poglavar Katoličke crkve (IRBJ: 584; FRBJ: 873);
- **paroh** – *crkv.* u pravoslavaca svećenik na čelu parohije; parohijan (IRBJ: 593; FRBJ: 879);
- **pastor** – *kršć.* svećenik u reformiranim, protestantskim crkvama (IRBJ: 596; FRBJ: 882);
- **patrijarh** – 1. (mn.) *jud.* a. praoci izraelskog naroda Abraham, Izak i Jakov b. rodonačelnici dvanaest plemena Izraelovih i druge izraelske vođe prije Mojsija 2. *kršć.* a. u Pravoslavnoj crkvi, poglavar autokefalne crkve b. u Katoličkoj crkvi, biskup neke od važnijih biskupija (FRBJ: 884); u drugom rječniku navedeno da je to svetac, zaštitnik pojedinaca, porodica, grada ili staleža; zaštitnik uopće (IRBJ: 598);
- **patron** – *crkv.* a. osnivač crkve ili crkvene zadužbine; dobrotvor b. svetac zaštitnik grada ili slično (IRBJ: 599; FRBJ: 884);
- **pop** – *kršć.* svetovni katolički ili pravoslavni svećenik (IRBJ: 713; FRBJ: 957); **papaz** – pop, svećenik (IRBJ: 584); u upotrebi je i pejorativni izraz **mantijaš** – pop, svećenik (IRBJ: 364; FRBJ: 628);
- **popadija** – *kršć.* u pravoslavaca, popova žena, supruga (IRBJ: 713; FRBJ: 957);
- **prelat** – viši dostojanstvenik u katoličkoj i anglikanskoj crkvi (IRBJ: 792);
- **prepošt** – *rel.* prepozit, starješina kanonika; poglavar katoličkog samostana, prior (IRBJ: 812) ili **prepozit** – *rel.* prepošt, prior, starješina, poglavar katoličkog samostana (IRBJ: 812);
- **pričesnica** – ona koja ide na pričest, žena pričesnik (IRBJ: 845) i **pričesnik** – (*kršć.* onaj koji prima pričest (IRBJ: 845; FRBJ: 1033);
- **propovjednik** – svećenik/sveštenik koji drži propovijedi (IRBJ: 909; FRBJ: 1073);
- **proto** – *razg.* viši pravoslavni svećenik u parohiji (FRBJ: 1080); u drugom rječniku navedeno da je to skraćeni naziv za protojereja (IRBJ: 924);

- **protojerej** – *kršć.* pravoslavni pop (FRBJ: 1080); najstariji jerej po činu (IRBJ: 924);
- **protopop** – paroh, protojerej, najstariji pop (IRBJ: 925);
- **provincijal** – *kršć.* starješina, poglavar redovničke provincije (IRBJ: 927; FRBJ: 1083);
- **rabin** – vjerski službenik koji u sinagogi vodi službu Božiju; jevrejski vjerski učitelj (FRBJ: 1098); poznavalac hebrejskog zakona u staroj Palestini (IRBJ: 953);
- **redovnik** – *kršć.* onaj koji pripada crkvenom redu i živi u samostanu (IRBJ: 983; FRBJ: 1138);
- **reisu-l-ulema** – poglavar islamske zajednice, čelnik islamskih učenjaka (IRBJ: 986); skraćena: **reis** – *isl.* poglavar muslimana u nekim zemljama (FRBJ: 1140);
- **svećenik** – (**svećenica**) *rel.* onaj koji je posvećen ili određen da vrši i predvodi obrede te druge vjerske službe (IRBJ: 1093; FRBJ: 1274);
- **šejh** – prvak derviškog reda, glavni derviš u tekiji (IRBJ: 1104) i sufijski učitelj (FRBJ: 1289);
- **ulema** – *isl.* 1. (zb.) islamski učenjaci; alimi, teolozi 2. vjerski učitelj i učen čovjek (IRBJ: 1171; FRBJ: 1377);
- **vaiz** – *isl.* onaj koji drži vaz, propovijed, muslimanski propovjednik (IRBJ: 1205; FRBJ: 1419);
- **vikar** – *kršć.* u katolika a. zamjenik biskupa, nadbiskupa ili pape b. niži svećenik, zamjenik ili pomoćnik višeg svećenika (IRBJ: 1216; FRBJ: 1434);
- **župnik** – *kršć.* svećenik na čelu župe (FRBJ: 1547).

4.4.6. Sakralne lekseme kojima se imenuju mjeseci

U šesto tematsko polje svrstat ćemo sakralne lekseme kojima se imenuju mjeseci u godini. U okviru ovog polja pronađeno je trinaest leksema. Dvanaest ih označava islamske nazive za mjesec prema hidžretskom kalendaru, a jedna leksema označava sedmi mjesec jevrejske godine.

Mjeseci koji su pronađeni u rječnicima:

- **džumadel-evel** – *isl.* peti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (FRBJ: 253);
- **džumadel-ahire** – *isl.* šesti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (FRBJ: 253);
- **muharrem** – *isl.* prvi mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (IRBJ: 396; FRBJ: 680);

- **nisan** – sedmi mjesec jevrejske godine, po aktualnom kalendaru, označava početak proljeća; mjesec u kojem se slavi Pesah (IRBJ: 488);
- **ramazan** – *isl.* deveti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara, ali i mjesec posta (IRBJ: 956; FRBJ: 1103);
- **rebiul-ahir** – *isl.* četvrti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (FRBJ: 1135); “posljednje proljeće” (IRBJ: 981);
- **rebiul-evel** – *isl.* treći mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (IRBJ: 981; FRBJ: 1135);
- **redžeb** – *isl.* sedmi mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (IRBJ: 983; FRBJ: 1138);
- **safer** – *isl.* drugi mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (FRBJ: 1166);
- **šaban** – *isl.* osmi mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (IRBJ: 1100; FRBJ: 1284);
- **ševal** – *isl.* deveti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (IRBJ: 1105; FRBJ: 1291);
- **zulihidže** – *isl.* dvanaesti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara, mjesec u kome je Kurban-bajram (FRBJ:1531);
- **zulkade** – *isl.* jedanaesti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara (FRBJ: 1532).

Navest ćemo nazive mjeseci u jevrejskom kalendaru – **luahu** (izuzev nisana jer je prethodno definiran): **ijar** (april/maj), **sivan** (maj/juni), **tamuz** (juni/juli), **av** (juli/august), **elul** (august/septembar), **tišri** (septembar/oktobar), **hešvan** (oktobar/novembar), **kislev** (novembar/decembar), **tevet** (decembar/januar), **ševat** (januar/februar) i **adar** (februar/mart) (Đakovac 2006: 123–124).

4.4.7. Sakralne lekseme kojima se imenuju obredi, radnje i običaji

U sedmo tematsko polje ubrajaju se sakralne lekseme kojima se imenuju obredi, običaji i radnje u religijama. Obred podrazumijeva određenu provedbu svečanih, često vjerskih i liturgijskih svečanosti. U sklopu toga ubrajaju se ustaljene geste ili verbalni obrasci kojima ljudi izražavaju njihov odnos prema nečem svetom. Može se definirati i kao *rel.* uspostavljanje odnosa sa višim bićem ili bićima; propisi o tome kako se obavljaju ili dijele sakramenti (IRBJ: 513).

Lekseme koje su izdvojene su sljedeće:

- **abdest** – obredno pranje dijelova tijela prije molitve i u drugim prilikama (IRBJ: 1; FRBJ: 1);
- **akika** – *isl.* svečani čin nadijevanja imena djetetu u muslimana (FRBJ: 9);
- **beatifikacija** – *kršć.* proglašenje blaženim, svetim (FRBJ: 53);
- **bogoslužjenje** – *kršć.* služba Božija, bogoslužje, liturgija (FRBJ: 79) ili **liturgija** – kršćansko bogoslužje; službe Božija, misa (IRBJ: 79) ili **misa** – jutarnje bogoslužje u katolika (IRBJ: 379; FRBJ: 656);
- **čatiti** – čitati pravoslavne crkvene molitve (IRBJ: 69);
- **dava** – *isl.* organizirana djelatnost, uglavnom verbalna, kojoj je cilj pridobijanje ljudi za islam, pozivanje u islam (IRBJ: 84; FRBJ: 160);
- **dženaza** – *isl.* namaz koji se klanja umrlome, obred molitve za dušu umrloga (IRBJ: 129; FRBJ: 250);
- **gasul** – *isl.* obredno kupanje umrle osobe prije dženaze i ukopa (IRBJ: 160; FRBJ: 306); navest ćemo i leksemu: **gasuliti** – *isl.* obavljati gasul (IRBJ: 160; FRBJ: 306);
- **gusul** – *isl.* obredno pranje čitavog tijela (FRBJ: 347);
- **hadž** – *isl.* hodočašće svetim mjestima u Meki i njezinoj okolici (IRBJ: 190); peta temeljna praktična dužnost muslimana (FRBJ: 350);
- **halvet** – *isl.* povremeno osamljivanje sufija kako bi pomoću zikra i meditacije stekli nova mistička iskustva, duhovna osama; povlačenje, osamljivanje, odvojenost (FRBJ: 353); u drugom rječniku nije navedeno sakralno značenje ove lekseme (IRBJ: 192);
- **hifz** – *isl.* čin učenja cijeloga Kur'ana napamet (FRBJ: 361); položiti hifz: pokazati znanje Kur'ana napamet pred odgovarajućom komisijom koja je sastavljena od hafiza (IRBJ: 197);
- **hatma** – *isl.* učenje, čitanje cijeloga Kur'ana (FRBJ: 356) radi Božije milosti za duše neposrednih srodnika, prijatelja ili u okviru redovne muslimanske vjerske pouke (IRBJ: 195);
- **ibadet** – ukupni sistem vjerskih obredoslovnih obaveza u islamu i njihovo prakticiranje u svakidašnjem životu, pored ove lekseme navedena je i **ibadetlija** – musliman koji revnosno obavlja sve vjerske obaveze predviđene ibadetom (IRBJ: 206); u drugom rječniku opisano je da je to: 1. ukupnost onoga čime se iskazuje pokornost i predanost Bogu 2. obredni čin (FRBJ: 377);

- **iftar** – *isl.* večernji objed kojim se završava dnevni post (IRBJ: 208; FRBJ: 379);
- **inicijacija** – *kršć.* uvođenje u kršćanstvo koje se odvija u nekoliko koraka: sakramentima krštenja, potvrde i učestvovanjem u euharistijskom slavlju (FRBJ: 390);
- **ispovijed** – *kršć.* vjerski čin priznavanja svojih grijeha pred svećenikom i dobijanja oprosta, nakon pokajanja i pokore (FRBJ: 412), u drugom rječniku navedeno da je to čin priznanja grijeha kojim se traži oprost, u katoličanstvu (IRBJ: 412); sinonim: **ispovijest** (IRBJ: 230; FRBJ: 412);
- **itikaf** – *isl.* provođenje posljednjih deset dana ramazana u osami i ibadetu u džamiji (FRBJ: 424), u drugom rječniku navedena je sljedeća definicija: vjerski običaj u islamu da se u posljednjih deset dana hidžretskog mjeseca ramazana sve do Ramazanskog bajrama osami u džamiji imam ili koji drugi pobožni, obično siromašniji čovjek, radi učenja dova i drugih molitvi, radi traženja dobra od Boga, milosti, oprosta za svoj džemat i za sve muslimanske vjernike (IRBJ: 237);
- **kabala** – traženje viših smislova i mističkih objava u jevrejskoj religiji prema srednjovjekovnim uzorima (IRBJ: 268); a. misticizam b. magija i okultizam (FRBJ: 477);
- **kijam** – *isl.* stajanje u namazu (molitvi); jedan od obaveznih sastavnih dijelova namaza (IRBJ: 284; FRBJ: 500); također se može definirati i kao jedan od pet različitih položaja tijela u toku namaza;
- **klanjati** – *isl.* obaviti/obavljati molitvu, namaz (FRBJ: 504); u drugom rječniku nije navedeno sakralno značenje ove lekseme nego samo to da znači ljubazno se pozdravljati uz naklon (IRBJ: 311); u džamiji se obično klanja u **safu** – *isl.* red klanjača (FRBJ: 1166);
- **korizma** – *kršć.* četrdeset dana posta pred Uskrs (FRBJ: 537);
- **krizma** – katolički obred koji obavlja biskup; sakrament potvrde o vjeri (IRBJ: 322; FRBJ: 555);
- **krstiti** – *kršć.* a. obred uvođenja koga u kršćansku vjeru b. dati/davati kome ili čemu ime; krštenje (IRBJ: 324; FRBJ: 559);
- **mekam** – *isl.* način harmoničnog učenja Kur’ana ili ezana (IRBJ: 370; FRBJ: 641);
- **mesh** – dio abdestskog obreda, potiranje mokrom rukom po mestvama ili po glavi (IRBJ: 372);
- **mudžiza** – *isl.* čudesna moć i znak koji se pripisuju Božijim vjerovjesnicima; čudo (FRBJ: 679);

- **mukabela** – *isl.* javno učenje Kur’ana u džamiji, *ob.* uz ramazan (IRBJ: 396; FRBJ: 680);
- **nafila** - *isl.* obred koji po vjerskim propisima nije obavezan, dobrovoljni obred (FRBJ: 697);
- **okuisati** – pozivati sa munareta vjernike muslimane na molitvu, učiti ezan na munari (IRBJ: 535);
- **omrsiti se** – 1. a. *isl.* pojesti ili popiti šta prije iftara i tako pokvariti post b. *kršč.* pojesti mrsnu hranu i tako prekršiti pravila posta (IRBJ: 539; FRBJ: 825);
- **opijelo** – *kršč.* pravoslavni obred koji se vrši nad tijelom umrloga prije sahrane praćen pojanjem i molitvama (IRBJ: 543; FRBJ: 830);
- **parastos** – *kršč.* u pravoslavaca, služba koja se obavlja za dušu pokojnika (IRBJ: 590; FRBJ: 877);
- **podušje** – *kršč.* u pravoslavaca 1. služba za dušu pokojnika; parastos 2. gozba za dušu pokojnika (FRBJ: 928); navest ćemo i leksemu **daća** – *kršč.* gozba u čast pokojnika (FRBJ: 154);
- **pojati** – *kršč.* u pravoslavnoj službi, obredno pjevanje (FRBJ: 936); pjevati u crkvi (IRBJ: 681);
- **pokora** – 1. *kršč.* a. sakrament oprostjenja grijeha pokajniku koji obavlja svećenik b. dodijeljena kazna čijim se iskušavanjem okajavaju učinjeni grijesi (FRBJ: 940); u drugom rječniku navedeno da je kazna, nevolja; pokajanje; ispovijedanje; pokor (IRBJ: 686);
- **pomen** – *kršč.* u pravoslavaca, crkveni obred za dušu umrloga nakon sahrane ili na godišnjicu smrti (IRBJ: 707; FRBJ: 951);
- **post** – *rel.* potpuno ili djelimično suzdržavanje u određenom dijelu dana ili više dana od hrane, pića i drugih tjelesnih užitaka u svrhu duhovne obnove i jačanja (IRBJ: 726; FRBJ: 971);
- **postrig** – *kršč.* u pravoslavaca, obredno striženje kose prilikom stupanja u monašku službu (FRBJ: 973);
- **predika** – *kršč.* moralnopoučni govor u crkvi (IRBJ: 769; FRBJ: 1003) ili **prodika** (IRBJ 897; FRBJ: 1060) i **propovijed** – crkveno predavanje, ideologiziran govor, predavanje koje drži sveštenik s ciljem osnaživanja starih i pridobijanja novih sljedbenika (IRBJ: 909); u drugom rječniku objašnjeno kao *rel.* govor moralno-poučnog sadržaja (FRBJ: 1073);

- **pričest** – *kršć.* sakrament i obred koji u kršćana simbolizira tijelo Isusa Krista i posljednju večeru s učenicima; pričešće (FRBJ: 1033); *crkv.* obred pričešćivanja; okrugli, tanki listići od pšeničnog brašna (hostija) ili mrvice bijelog hljeba i bijelo vino kojima se pričešćuje (IRBJ: 845);
- **prikazanje** – *kršć.* dio mise u kojem se kao žrtva pokazuju hljeb i vino (FRBJ: 1039); u IRBJ nije navedeno sakralno značenje lekseme (IRBJ: 856);
- **pristup** – *crkv.* početni dio službe ili mise (IRBJ: 877); u FRBJ nije navedeno sakralno značenje lekseme (1050);
- **procesija** – *kršć.* svečana povorka vjernika predvođenih svećenicima u povodu blagdana (IRBJ: 893; FRBJ: 1058);
- **rekat** – dio namaza, muslimanske molitve, koji sadrži tri postupka: stajanje praćeno učenjem kur'anskih ajeta (kiraet), pregibanje u pasu i ritualno padanje ničice licem na tlo; sudžud (IRBJ:986; FRBJ: 1140); navest ćemo značenje lekseme **kiraet** – skup pravila o čitanju, tj. učenju Kur'ana (IRBJ: 285; FRBJ: 501);
- **rekvijem** – *kršć.* misa za mrtve; dobila ime po početnim riječima molitve; misa zadušnica (IRBJ: 987; FRBJ: 1141);
- **ruku** – *isl.* pregibanje tokom namaza (FRBJ: 1161);
- **sedžda** – *isl.* padanje ničice u namazu pri čemu su čelo, vrh nosa, dlanovi, koljena i vrhovi nožnih prstiju priljubljeni uz tlo (FRBJ: 1183), u drugom rječniku sedžda je opisana kao sastavni dio muslimanske molitve tj. namaza (IRBJ: 1022), a sam čin padanja je objašnjen kao i u FRBJ;
- **sehur** – *isl.* objed prije zore kojim se započinje post (IRBJ: 1023; FRBJ: 1183);
- **sema** – *isl.* ritualni ples derviša mevlevijskog reda (FRBJ: 1185);
- **sunećenje** – *isl.* obrezivanje spolnog organa muške djece po islamskim propisima; sunet, sunetluk (IRBJ: 1088; FRBJ: 1267);
- **tavaf** – *isl.* obredni obilazak, ophodnja oko Kabe (FRBJ: 1319);
- **tejemum** – *isl.* simbolično čišćenje lica i ruku do iza lakata u određenim slučajevima umjesto abdesta ili gusula; vrši se potiranjem rukama kojima se prethodno dodirnula čista zemlja ili predmeti od zemlje (FRBJ: 1321);
- **tespihati** – *isl.* slaviti, veličati Boga (nabrajajući Božija imena, ponavljajući iskaze kojima se zahvaljuje Bogu i dr.) uz istovremeno prebiranje tespiha (FRBJ: 1327);

- **umra** – *isl.* neobavezno hodočašće svetim mjestima u Meki i njezinoj okolici (FRBJ: 1382);
- **zadušnica** – *kršč.* služba, misa za pokojnika (IRBJ: 1249; FRBJ: 1470);
- **zikir** – *isl.* pobožno prisjećanje, spominjanje, zazivanje Božijeg imena 2. u sufizmu, obredno spominjanje i slavljenje Boga (*ob.* praćeno naročitim kretnjama); zikrullah (FRBJ: 1523); navest ćemo i leksemu: **zićir/zikir** – pobožno izgovaranje, prizivanje, spominjanje Božijeg imena (IRBJ: 1294);
- **zakaluđeriti** – *kršč.* učiniti koga kaluđerom (FRBJ: 1479).

4.4.8. Sakralne lekseme kojima se imenuju objekti za vjerske namjene

U osmo tematsko polje ubrajaju se lekseme kojima se imenuju sakralni objekti. Oni predstavljaju građevine namijenjene za vjerske službe ili određene obrede. Može se reći da su crkve, džamije i sinagoge sveta mjesta za vjernike.

Izdvojene su sljedeće lekseme:

- **bazilika** – stara kršćanska crkva (IRBJ: 29; FRBJ: 52), zgrada za bogoslužje, kasniji izgledi crkvi ili katedrala potiču od ranokršćanske bazilike, a u Katoličkoj crkvi bazilikom se nazivaju liturgijski privilegirane crkve²⁶;
- **Bejtullah (Kaba)** – *isl.* Božija kuća; Ćaba (FRBJ: 54) ili **Kaba** – *isl.* prvi Božiji hram na zemlji, koji je po predanju sagradio vjerovjesnik Ibrahim sa svojim sinom Ismailom; najveće muslimansko svetište (IRBJ: 268; FRBJ: 477), sastavnim dijelom Kabe smatra se **Hidžr**, a predstavlja zidom ograđeni prostor uz nju (FRBJ: 361);
- **biskupija** – službena rezidencija biskupa (IRBJ: 36; FRBJ: 68);
- **bogoslovija** – *kršč.* škola u kojoj se stiče vjerska naobrazba (IRBJ: 43; FRBJ: 79);
- **crkva** – *kršč.* bogomolja s jednim ili više zvona u kojoj se obavljaju vjerski obredi, molitve i dr. (IRBJ: 64; FRBJ: 117), građevina namijenjena za religijske službe, “kuća Gospodnja”;
- **džamija** – muslimanska bogomolja s munarom ili više njih (IRBJ: 129, FRBJ: 249);
- **hanikah** – tekija s internatom za dervise (IRBJ: 193; FRBJ: 354);
- **kapela** – crkvica za posebnu namjenu, npr. na grobljima (IRBJ: 276; FRBJ: 488);

²⁶ Preuzeto sa: <https://www.glas-koncila.hr/koja-je-razlika-između-crkve-i-bazilike-kada-ce-o-gabric-biti-proglasen-svetim/>, pristupljeno: 2. 4. 2022.

- **katedrala** – *kršć.* glavna crkva biskupije (IRBJ: 281; FRBJ: 494);
- **manastir** – 1. *kršć.* u pravoslavaca, mjesto gdje borave monasi, kaluđerci; samostan 2. crkva sa zgradama u kojima u zajednici žive vjerski službenici i službenice (IRBJ: 362; FRBJ: 626);
- **medresa** – islamska vjerska škola u rangu srednje škole, u kojoj se drži nastava (IRBJ: 369; FRBJ: 638);
- **mekteb** – *isl.* osnovna vjerska škola (IRBJ: 371; FRBJ: 641);
- **mesdžid** – *isl.* 1. bogomolja bez munare 2. prostorija ili prostor gdje se obavljaju namazi ili drugi obredi (FRBJ: 644); u drugom rječniku navedeno da je to mjesto gdje se na sedždu pada, gdje se klanja, te da je to u Bosni naziv za bogomolju bez mimbera i munare, gdje se ne može klanjati džuma namaz (IRBJ: 372);
- **sinagoga** – *jud.* jevrejska bogomolja, hram (1030; FRBJ: 1192);
- **tekija** – *isl.* zgrada u kojoj se okupljaju derviši i obavljaju vjerske obrede (IRBJ: 1127; FRBJ: 1322);
- **turbe** – *isl.* natkrivena grobnica, mauzolej koji se obično nalazi uz džamiju (FRBJ: 1357), najčešće podignut nekom uglednom i pobožnom čovjeku (IRBJ: 1154).

4.4.9. Sakralna leksika kojom se imenuje prostor

Deveto tematsko polje čine lekseme kojima se imenuje određeni prostor na kome se mogu obavljati određeni religijski obredi i sl. Eksterijer može predstavljati vanjski izgled (kuća, građevina) ili slobodan prostor, tj. prostor izvan zatvorenog. Ovo tematsko polje podijelit ćemo na dvije grupe.

U okviru prve grupe navest ćemo lekseme kojima se imenuje određeni prostor i pravac:

- **harem** – molitveno-obredni prostor neposredno uz Kabu u Meki (IRBJ: 194); ograđeno dvorište džamije ili hrama; *musl.* groblje, mezarje (FRBJ: 355);
- **kibla** – *isl.* pravac prema Meki, kamo se okreću muslimani pri klanjanju namaza i dr. (IRBJ: 283; FRBJ: 499);
- **musala** – *isl.* oveći otvoreni prostor na kojem muslimani zajedno klanjaju (FRBJ: 682) u muslimanskom naselju; klanjanje pod otvorenim nebom (IRBJ: 397).

U sklopu prve grupe ovog tematskog polja izdvojit ćemo i lekseme kojima se imenuju **sveta mjesta** koja posjećuju vjernici. Veoma su značajna u religijama i kao takva važna su da se

spomenu. Obično su to mjesta koja se povezuju s određenim čudom koje se dogodilo u njima, posmrtnim ostacima svetaca ili tradicijom posjećivanja vjernika. Smailagić (1990: 570) navodi da su to (u islamu) ona mjesta gdje su se odigrali značajni događaji islamske vjerske povijesti.

Izdvojiti ćemo sljedeće lekseme:

- **Arefat** – *geogr.* visoravan u blizini Meke u Saudijskoj Arabiji; boravak na Arefatu (obred) predstavlja jedan od obaveznih dijelova hadža koji se obavlja uoči Kurban-bajrama (FRBJ: 27);
- **Golgota** – brežuljak kod zidina nekadašnjeg Jerusalema gdje je, prema kršćanskom učenju bio razapet Isus Krist (IRBJ: 171; FRBJ: 323) ili **Kalvarija** – *bibl.* brijeg pokraj Jerusalema gdje je razapet Isus Krist (FRBJ: 483);²⁷ u drugom rječniku navedeno je da je Kalvarija serija slika i skulptura u crkvi koje prikazuju Kristove muke u vrijeme raspinjanja na križ, nazvane prema brijegu kod Jerusalema (IRBJ: 272);
- **Jerusalem** – sveti grad jevrejstva, kršćanstva i islama utemeljen oko 1000 godina pr. n. e. (IRBJ: 469);
- **Medina** – grad u Saudijskoj Arabiji u kome je mezar vjerovjesnika Muhammeda; poslije Meke najznačajnije muslimansko hodočasničko mjesto (FRBJ: 638); sveti grad, u kojem je nakon progona iz Meke, Božiji poslanik Muhammed a. s. našao utočište (IRBJ: 369);
- **Meka** – grad u Saudijskoj Arabiji, rodno mjesto vjerovjesnika Muhammeda, u kome se nalazi Kaba, najveće muslimansko svetište (IRBJ: 370; FRBJ: 641);
- **Nazaret** – grad u Izraelu, *hist.* grad u Galileji u kojem je Isus proveo djetinjstvo i gdje je počeo propovijedati svoj nauk te stoga bio protjeran (IRBJ: 433);
- **Sinaj** – *rel.* planina na kojoj se Bog objavio Musau (Mojsiju); Sinajska gora (FRBJ: 1192), u drugom rječniku navedeno je da je, prema Bibliji, Mojsije na tom mjestu primio od Boga Deset zapovijedi (IRBJ: 1030);
- **Vatikan** – državica u gradu Rimu, sjedište pape i Katoličke crkve (FRBJ: 1423).

Drugu grupu u okviru ovog tematskog polja činit će lekseme kojima se označava imaginarni prostor. To su sva ona mjesta koja su obećana vjernicima.

Leksika koja je pronađena u rječnicima:

²⁷ Možemo ih posmatrati kao sinonime.

- **ahiret** – *isl.* svijet na koji čovjek odlazi poslije smrti, budući svijet, onaj svijet; supr. dunjaluk (IRBJ: 3; FRBJ: 8);
- **čistilište** – mjesto očišćenja od manjih grijeha i pripremanje za raj (IRBJ: 74; FRBJ: 140);
- **Kevser** – *kur.* dženetsko vrelo (FRBJ: 499);
- **džehenem** – *isl.* boravište na drugom svijetu (IRBJ: 129; FRBJ: 250) ili **pakao** – *kršć.* mjesto gdje će nakon smrti boraviti grešnici i ispaštati za svoje grijeha (IRBJ: 575; FRBJ: 868);
- **džennet/dženet** – *isl.* boravište na budućem svijetu (ahiretu) u kojem će vjernici i pravednici uživati vječno blaženstvo, vrt blaženih (IRBJ: 129; FRBJ: 250) ili **raj** – mjesto blaženstva i blagostanja na drugom svijetu (IRBJ: 955), *rel.* prema učenju raznih religija, mjesto blaženstva na koje poslije smrti dolaze duše pravednika; boravište prvih ljudi prije progonstva; eden (FRBJ: 1102); ovdje ćemo spomenuti biće, čije je obitavanje u džennetu, prema *musl.* vjerovanju, obećano vjernicima: **hurija** – *isl.* dženetska družica, rajska ljepotica (IRBJ: 205; FRBJ: 375);
- **gaib** – *isl.* onostrani, nevidljivi, skriveni, tajanstveni svijet (IRBJ: 157; FRBJ: 303);
- **had** – *bibl.* svijet mrtvih, šeol (FRBJ: 350);
- **mahšer** – *isl.* mjesto na kome će se sav svijet okupiti na Sudnjem danu (IRBJ: 359; FRBJ: 620);
- **sirat-ćuprija** – (*ob.* u izrazu) opasni most koji ponad džehenema vodi u dženet (IRBJ: 1031; FRBJ: 1194).

4.4.10. Sakralne lekseme kojima se imenuju periodi

Deseto tematsko polje sačinjavaju lekseme kojima se imenuje vrijeme ili određeno doba koje ima svoje značajke, a navest ćemo sljedeće:

- **advent**²⁸ – vrijeme koje obuhvata posljednje četiri sedmice pred Božić (IRBJ: 2; FRBJ: 4);
- **džahilijet** – *isl.* doba prije pojave islama obilježeno višeboštvom i idolopoklonstvom (FRBJ: 249);

²⁸ Pored navedenog značenja koje je važno za tematsko polje u koje je leksema svrstana znači i: *kršć.* ponovni Isusov dolazak na svijet (IRBJ: 2; FRBJ: 4).

Đakovac (2006: 11) također navodi i leksemu **adventisti** – pripadnici hrišćanske protestantske sekte, nastale u 19. v. čiji je osnivač Vilijam Miler.

- **ezel** – *isl.* vrijeme prije nastanka ovog svijeta (FRBJ: 278);
- **Hidžra** – početak nove muslimanske ere; preseljenje vjerovjesnika Muhammeda iz Meke u Medinu 622. g. (FRBJ: 361), početna godina muslimanskog kalendara (IRBJ: 197);
- **imsak** – vrijeme pred zoru kada počinje muslimanski post (IRBJ: 212; FRBJ: 386);
- **idet** – određeni vremenski period (četiri mjeseca) u kojemu žena, prema islamskom šerijatskom pravu, nakon smrti muža ili nakon razvoda, ne može sklopiti novi brak (IRBJ: 207).

4.4.11. Sakralne lekseme kojima se imenuje enterijer u objektima za vjersku namjenu

U jedanaesto tematsko polje ubrajaju se lekseme kojima se imenuje enterijer u sakralnim objektima. Enterijer predstavlja unutrašnji prostor u nekom objektu. U ovom slučaju to su dijelovi ili prostorije koje se nalaze u sklopu bogomolja.

Lekseme koje su izdvojene su sljedeće:

- **abdesthana** – posebna prostorija uz džamiju gdje se uzima abdest (FRBJ: 1);
- **gasulhana** – *isl.* posebna prostorija u kojoj se obavlja obredno kupanje umrloga (IRBJ: 160; FRBJ: 306);
- **ispovjedaonica** – ograđen ili izdvojen prostor za ispovijedanje (*ob.* unutar crkve) u kojem se nalazi ispovjednik (FRBJ: 412); u drugom rječniku (IRBJ: 230) navedeno je da je to izdvojeni prostor u katoličkoj crkvi ili izvan crkve u kojem se ispovijeda;
- **kripta** – *kršć.* podzemni prostor u crkvama koji većinom služi za sahranjivanje mrtvih, naročito svetaca, mučenika ili uglednika (FRBJ: 553); u drugom rječniku nije navedeno sakralno značenje lekseme, niti da je to prostor ispod crkvi, tj. u podzemlju, nego samo da su to podzemni hodnici sa svodovima i ćelijama; grobnica ispod nivoa zemlje (IRBJ: 320);
- **krstionica** – prostorija u kojoj se obavlja krštenje (IRBJ: 324; FRBJ: 559);
- **mahfile** – dio džamije (galerija) u kojem uglavnom klanjaju žene (FRBJ: 619);
- **oltar** – *kršć.* najvažniji dio crkve ili hrama gdje se obavlja glavni dio bogoslužja; u pravoslavnoj crkvi odvojen ikonostasom (IRBJ: 537; FRBJ: 823);
- **mihrab** – ovalna niša u džamiji ili mesdžidu okrenuta prema kibli (u pravcu Meke) ispred koje klanja imam kad predvodi vjernike u namazu (FRBJ: 349); u drugom rječniku navedeno: *up.* s oltarom (IRBJ: 375);

- **minber** – govornica u džamiji s koje se imam tokom pojedinih namaza obraća vjernicima (FRBJ: 653); u drugom rječniku objašnjeno je da se ova govornica nalazi desno od mihraba s najmanje sedam basamaka te da s nje imam drži hutbu (IRBJ: 377);
- **munara** – vitki džamijski toranj s kojeg mujezin ezanom poziva muslimanske vjernike na molitvu (IRBJ: 397; FRBJ: 681);
- **sakristija** – prostorija uz crkvu gdje se čuvaju predmeti za bogoslužje (IRBJ: 1011); posebna prostorija u sastavu crkve ili uz crkvu u kojoj su smještene stvari koje se koriste u obredima i gdje se svećenici spremaju za obrede i raspremaju nakon obreda (FRBJ: 1168);
- **zvonik** – crkveni toranj ili dio crkve u kojem se nalaze zvona (IRBJ: 1303; FRBJ: 1534).

Navest ćemo i leksemu **ćurs** – manja govornica s koje se vazi (drži propovijed) u džamiji (IRBJ: 81; FRBJ: 153). Smatramo da je ovo sakralna leksema (što nije precizno navedeno u FRBJ) zbog toga što predstavlja unutrašnji dio džamije, te pored tog značenja nema nikakvo drugo. Ćurs je građen radi akustike i podizanja pažnje, ali i jer su zahvaljujući njemu džematlije mogle vidjeti predavača i iz zadnjih safova²⁹.

4.4.12. Sakralne lekseme kojima se imenuju predmeti za religijsku namjenu

Dvanaesto tematsko polje obuhvataju sakralne lekseme kojima se imenuju predmeti u sakralnim objektima ili predmeti koje koriste vjernici prilikom obreda i sl.

Navest ćemo sljedeće lekseme:

- **alem** – ukras na džamijskoj kupoli (IRBJ: 6; FRBJ: 13);
- **arš** – Božije prijestolje (FRBJ:30);
- **baldahin** – *kršć.* pokrov od razapete ukrašene tkanine koja se nosi u procesijama (FRBJ: 45);
- **bašluk** – muslimanski nadgrobni spomenik (IRBJ: 28; FRBJ: 51);
- **ćivot** – *kršć.* kovčeg u kojem se po zakonu Pravoslavne crkve čuvaju posmrtni ostaci ili moći (mošti) svetaca; relikvijar (IRBJ: 80; FRBJ: 151);
- **duradžak** – *isl.* označeno zrno u tespihu na kojem se pri učenju zastaje (FRBJ: 241);

²⁹ Preuzeto sa: <https://www.preporod.info/bs/article/21131/cemu-ne-sluzi-curs-u-dzhamiji>, pristupljeno: 20. 4. 2022.

- **ikona** – slika svetaca ili određenih likovno predodčenih biblijskih prizora prema pravilima ortodoksnih crkava (IRBJ: 209; FRBJ: 382);
- **ikonostas** – *kršč.* ikonama ukrašena pregrada s trojim vratima između oltara i dijela za vjernike (FRBJ: 382); pregrada u pravoslavnoj crkvi koja dijeli svetište od prostora za vjernike (IRBJ: 209);
- **imam** – ukrašeno vršno zrno na tespihu (FRBJ: 383);
- **kandilo** – *kršč.* posudica (*ob.* ukrašena) s uljem u kojoj gori fitilj pred svetim slikama (IRBJ: 274; FRBJ: 486);
- **kandilj** – rasvjeta na munari, *ob.* kružno postavljena; svjetiljka s uljem (IRBJ: 274; FRBJ: 486);
- **kerubin** – *kršč.* ikona djeteta s krilima (FRBJ: 498);
- **križ** – *kršč.* simbol kršćanstva; predmet ili znak sastavljen od dva kraka, uspravnoga, dužeg, i vodoravnoga, kraćeg, koji se sijeku pod pravim uglom (IRBJ: 322; FRBJ: 555) ili **krst** (IRBJ: 324; FRBJ: 559);
- **krstionica** – *crkv.* posuda sa svetom vodom koja služi za krštenje (IRBJ: 324; FRBJ: 559);
- **krunica** – *kršč.* niska zrna koja se koriste za molitvu; brojanice (IRBJ: 325; FRBJ: 561);
- **levha** – kaligrafski napisani i uramljeni citati iz Kur ana (IRBJ: 343; FRBJ: 591); u FRBJ objašnjeno i šta je **Levhi-mahfuz** – Božija ploča na kojoj je zapisana sudbina i sve što treba biti pomno čuvano;
- **Madona** – *kršč.* slika ili kip Majke Božije (FRBJ: 616);
- **monstranca** – *crkv.* posuda posebnog oblika u katoličkom bogoslužju u kojoj se čuva hostija; pokaznica, sakrament, svetotajstvo (IRBJ: 389);
- **nišan** – nadgrobni kamen postavljen po islamskim propisima (IRBJ: 489; FRBJ: 769);
- **prijesto** – *kršč.* u pravoslavnoj crkvi, visoki četvrtasti sto ispred oltara (FRBJ: 1038);
- **putir** – *kršč.* obredna čaša u pravoslavnoj službi; kalež (FRBJ: 1096);
- **raspelo** – *kršč.* krst s izvajanim likom razapetog Isusa Krista; raspeće (IRBJ: 561; FRBJ: 1109);
- **sedžada/serdžada** – ukrašeni prostirač, čilimčić koji muslimanima služi za obavljanje namaza ili ukrasni predmet (IRBJ: 1022); u drugom rječniku (FRBJ: 1183) ovaj predmet je dodatno opisan u smislu njegove veličine jer je navedeno da je to manja prostirka;

- **sur** – *isl.* rog u koji će se puhnuti i tako dati znak da je došao smak svijeta i Sudnji dan (FRBJ: 1269); u drugom rječniku (IRBJ: 1089) nije navedeno sakralno značenje koje ima ova leksema;
- **tabut** – *isl.* otvoreni plitki sanduk u koji se polažu i u kojem se sahranjuju mrtvi (FRBJ: 1312); u drugom rječniku koji smo obrađivali navedeno je da je to lijes u kojem se mejt nosi i ukopava za vrijeme dženaze (IRBJ: 1119);
- **tenešir** – *isl.* dugački sto na kome muslimani kupaju mejta prije ukopa (FRBJ: 1324);
- **tespih** – *isl.* niska od 33 ili 99 zrna koja se prebiraju prstima na kraju namaza, tokom zikra itd. uz uobičajene iskaze u slavu Boga (FRBJ: 1327), u drugom rječniku (IRBJ: 1132) tespih je opisan kao muslimanska brojanica sa nanizana 33 zrna.

4.4.13. Sakralna leksika kojom se imenuju molitve

Trinaesto tematsko polje čine sakralne lekseme kojima se imenuju molitve ili određeni dijelovi molitvi. Molitva predstavlja *rel.* tekst koji vjernici izgovaraju obraćajući se Bogu (FRBJ: 668).

Prva leksema koja će biti izdvojena u okviru ovog tematskog polja je **namaz** – *isl.* klanjanje muslimana propisano Kur'anom i obavezno pet puta na dan u određeno vrijeme i pod određenim uvjetima; jedna od temeljnih islamskih dužnosti; molitva, salat (IRBJ: 412; FRBJ: 708) ili **salat** – naziv za muslimansku molitvu koja se obavlja pet puta na dan; namaz (IRBJ: 1012; FRBJ: 1169).

U muslimana postoji pet obaveznih dnevnih namaza, a u rječnicima koji su bili predmet istraživanja opisani su na sljedeći način:

- **sabah** – *isl.* prvi od pet obaveznih dnevnih namaza koji se obavlja u to vrijeme; sabahski namaz, sabah-namaz (FRBJ: 1164); u IRBJ (2007: 1108) nije navedeno da je to jedan od pet dnevnih namaza, nego samo da je zora ili jutro prije izlaska sunca;
- **podne** – vrijeme kad se ezanom kod muslimana ili crkvenim zvonom kod kršćana, poziva na podnevnu molitvu (IRBJ: 660; FRBJ: 924) *isl.* drugi od pet obaveznih dnevnih namaza koji se obavlja u to vrijeme;
- **ikindija** – *isl.* treći od pet obaveznih dnevnih namaza (FRBJ: 382), “druga molitva” (IRBJ: 209);
- **akšam** – četvrta dnevna molitva (IRBJ: 4; FRBJ: 10);

- **jacija** – navest ćemo opis ove lekseme iz oba rječnika: vrijeme (doba) oko dva sata poslije zalaska sunca kada se klanja istoimena muslimanska molitva (IRBJ: 225), u drugom rječniku (FRBJ: 453) navedeno je sljedeće: 1. *isl.* a. vrijeme od početka pune noći (oko 1,5 do 2 sata nakon zalaska sunca) do zore u kojem se obavlja peti obavezni dnevni namaz b. taj namaz, jacija-namaz.

Pored osnovnih dnevnih molitvi u rječnicima možemo pronaći i sljedeće:

- **bajram-namaz** – posebna praznična molitva (IRBJ: 24);
- **bešvakat-namaz** – pet svakodnevnih muslimanskih molitvi: sabah, podne, ikindija, akšam i jacija (IRBJ: 32);
- **džuma** – *isl.* podnevna molitva petkom u džamiji (IRBJ: 130; FRBJ: 252); tokom ove molitve vjerski autoritet obično drži **hutbu** – *isl.* propovijed kao sastavni dio džuma-namaza i bajram-namaza (FRBJ: 375); u drugom rječniku (IRBJ: 205) navedeno je da je to edukativni govor koji drži imam (hatib) petkom i u vrijeme obavljanja bajram-namaza s minbera u džamiji;
- **teravija** – *isl.* noćni ramazanski namaz (*ob.* od 20 rekata); klanja se zajedno s jacijom; teravih-namaz (IRBJ: 1131; FRBJ: 1325).

Sura je *isl.* kur'ansko poglavlje koje se uči tokom obavljanja prethodno opisanih namaza. Ima ih ukupno 114, a dužinom su vrlo neujednačena (FRBJ: 1269). Sura je sastavljena od stihova koji se u religijskim tumačenjima nazivaju **ajetima** – *isl.* odlomci iz Kur'ana (*ob.* veličine rečenice), kur'anski stavak, redak (IRBJ: 3; FRBJ: 8).

U rječnicima su pronađene sljedeće sure:

- **Bismilla** – ime sure kojom počinje svako poglavlje u Kur'anu (IRBJ: 36; FRBJ: 68);
- **Fatiha** – *isl.* prvo poglavlje, sura u Kur'anu (FRBJ: 283); uči se kao molitva za dušu umrlih (IRBJ: 145);
- **Ikre** – poglavlje (sura) u Kur'anu za koje se, u islamu, vjeruje da su njegove uvodne rečenice (ajeti) početak Božijeg objavljivanja Kur'ana poslaniku Muhammedu a. s. (IRBJ: 209);
- **Jasin** – *isl.* naziv 36. poglavlja (sure) u Kur'anu (IRBJ: 258; FRBJ: 459).

Ostale molitve koje su pronađene u rječnicima:

- **dova** – vrsta molitve u islamu, molba za milost, blagoslov (IRBJ: 116); *isl.* molitva, molba Bogu, u upotrebnoj etiketi ove lekseme navedene su sljedeće dove: **bed-dova** – kojom se

moli da koga snađe kakvo zlo, molitva proklinjanja, kletva, **hajr-dova** – molitva blagostanja, blagoslov (FRBJ: 223); ove dove su u IRBJ navedene pojedinačno;

- **euharistija** – molitva zahvalnica prije pretvorbe (IRBJ: 141; FRBJ: 276);
- **ezan** – molitva koju uči mujezin na džamijskoj munari pet puta dnevno (IRBJ: 142); *isl.* poziv na molitvu (FRBJ: 278);
- **hajr-dova** – molitva za sretan i blagosloven početak nekog posla (IRBJ: 191);
- **hatma-dova** – svečana molitva upriličena nakon završetka učenja Kur'ana (IRBJ: 195);
- **istihara** – *isl.* namaz, molitva prije donošenja kakve važne odluke (FRBJ: 417);
- **jektenija** – kratka molitva u pravoslavnom obredoslovlju (IRBJ: 262);
- **jutrenja** – *kršć.* jutarnja molitva u crkvi; jutarnja misa (FRBJ: 475);
- **kabul-dova** – shodno značenju lekseme **kabul** tj. onaj koji je uslišan, primljen; dovu možemo objasniti kao prihvaćenu od strane Boga (IRBJ: 268; FRBJ: 477);
- **krunica** – molitva u kršćanskom obredu (FRBJ: 561); u drugom rječniku (IRBJ: 324) samo je navedeno da je predmet, ali ne i molitva;
- **litanija** – *kršć.* vrsta duge zajedničke molitve (FRBJ: 598); u drugom rječniku (IRBJ: 347) opisana je kao molitva koja se govori i pjeva, pop počne, a vjernici u horu odgovaraju;
- **Očenaš** – molitva kršćana; počinje riječima: Oče naš Koji jesi na nebesima (IRBJ: 516; FRBJ: 793);
- **ponoćka** – svečana ponoćna božićna molitva, ponoćnica (IRBJ: 712); u drugom rječniku (FRBJ: 956) ponuđeno je preciznije objašnjenje: *kršć.* u katolika, misa koja se služi u ponoć između Badnjaka i Božića;
- **povečerje** – *kršć.* završna služba na kraju molitvenog dana; večernjica (FRBJ: 986); u drugom rječniku navedeno je nekoliko značenja koja ima ova leksema, ali nijedno nije sakralno (IRBJ: 744);
- **psalam/psalm** – *rel.* molitva u jevrejskoj i kršćanskoj službi (FRBJ: 1089);
- **sala** – *isl.* 1. oglašavanje čije smrti s munare 2. molitva u povodu čije smrti (FRBJ: 1169); u drugom rječniku (IRBJ: 1011) navedeno je samo da je to javna obznana s munare o smrti nekog mještana;
- **salavat** – *isl.* posebna dova kojom se iskazuje počast i priziva mir na vjerovjesnika Muhammeda i druge Božije vjerovjesnike (FRBJ: 1169), u drugom rječniku (IRBJ: 1012)

navedeno je da se ovom dovom samo priziva Božiji blagoslov na posljednjeg Božijeg poslanika Muhammeda a. s.;

- **tevhid** – grupna molitva za umrle (*ob.* u kući umrle osobe); uči se na dan ukopa, nakon sedam dana od ukopa (IRBJ: 1133; FRBJ: 1328);
- **Zdravomarija** – *kršč.* katolička molitva kojom se vjernik obraća djevici Mariji (FRBJ: 1518).

Leksema koja nije navedena u rječnicima koji su obrađivani je **kadiš** – kratka molitva na aramejskom koja se izgovara u judaizmu. Iako se u njoj ne spominje smrt, od 13. st. razumijeva se kao utjeha ožalošćenima, uz poziv da sve što se događa shvate kao Božiji sud. Može se čitati samo stojeći u prisustvu minjana³⁰ (Đakovac 2006: 120–121).

Za kraj navest ćemo leksemu kojom se molitve uglavnom završavaju:

- **amen** /*jud. kršč./* i **amin** /*isl./* – leksema kojom se obično završavaju molitve (IRBJ: 8; FRBJ: 17–18).

4.4.14. Sakralne lekseme kojima se imenuje odjeća za religijsku namjenu

Četrnaesto tematsko polje čine sakralne lekseme kojima se imenuje odjeća i dodaci uz odjeću. To su odjevni predmeti koji se nose u skladu s vjerskom praksom i veoma su značajni za određene vjerske skupine. Odjeća u tom smislu ne predstavlja samo komad tkanine koji pokriva tijelo, nego je posrednik i oblik simboličke komunikacije između pojedinca i društva (Islamović 2017: 145).

Lekseme koje su izdvojene u ovom tematskom polju:

- **abdestlija** – marama za brisanje lica i ruku poslije abdesta (FRBJ: 1);
- **ćaburtija** – *isl.* komad čohe koji se stavlja na mrtvački sanduk (FRBJ: 148);
- **ćefin** – *isl.* bijelo platno u koje se zamotava umrla osoba, mrtvačke haljine; kefin (IRBJ: 79; FRBJ: 149);
- **džube** – *isl.* ogrtač, obično od crne ili tamnoplave čohe, kao dio imamske odore (FRBJ: 252);

³⁰ Minimalan broj od deset odraslih muškaraca, starosti preko 13 godina, koji je prema Talmudu neophodan da bi se u sinagogi izrekle neke molitve (Đakovac 2006: 182).

- **en am** – vrsta hamajlije; knjižica sa šestim poglavljem iz Kur’ana i još nekoliko drugih izvoda, nosi se u kutijici za vrijeme putovanja (IRBJ: 139);
- **hidžab** – *isl.* posebna tkanina kojom muslimanke, prema vjerskim propisima, pokrivaju kosu (FRBJ: 360);
- **ihram**³¹ – jednostavna dvodijelna hodočasnička odjeća koju nose muškarci (IRBJ: 208; FRBJ: 381);
- **mantija** – *kršć.* duga haljina koju nose svećenici (FRBJ: 628) *ili riza* – *kršć.* odjeća u pravoslavnih svećenika, mantija (FRBJ: 1152);
- **mitra** – biskupska kapa kod (katoličkog) bogoslužja (IRBJ: 381); *kršć.* stilizirana kapa koju biskupi, opati, kardinali, pape i episkopi nose prilikom bogoslužja (FRBJ: 658);
- **moći** – *kršć.* u pravoslavaca, ostaci tijela ili odjeće sveca kojima vjernici pristupaju s poštovanjem i kojima se pripisuje čudotvorna moć (FRBJ: 665).

U oba rječnika navedena je leksema **habit**. Definirana je kao svećeničko, redovničko odijelo za muškarca (IRBJ: 190). U drugom rječniku (FRBJ: 350), pored toga što je opisana kao službena, duga i muška haljina koju nose svećenici, navedeno je da je mogu nositi rektori, suci i sl. te vjerovatno zbog toga nije obilježena kao religijska, ali u radu će biti uvrštena u sakralnu leksiku.

U odjevne dodatke uvrstit ćemo i leksemu **hamajlija** – mala knjižica, pažljivo umotana u posebnu kožnu ili drugu ambalažu, s određenim poglavljima i rečenicama iz Kur’ana te molitvama na arapskom jeziku radi čuvanja od životnih nevolja (IRBJ: 139); u drugom rječniku navodi se da je to zapis, često savijen u trokut, predmet koji se nosi na sebi ili uza se (FRBJ: 353). Smailagić (1990: 236) konstatira da se u nju upisuju tzv. sure zaštitnice koje su često kratke. Muslimani vjeruju da neka sura ili kur’anski ajeti mogu zaštititi od tjelesnih nevolja ili duševnih patnji. Često se u hamajliju upisuje Fatiha, Jasin ili razni ajeti, te ćemo je zbog toga svrstati u sakralnu leksiku. U okviru ove grupe navest ćemo lekseme koje nisu označene kao *rel.* ili *isl.* u rječnicima, nego kao *etnol.*³². Smatramo da je važno navesti ih zbog toga što predstavljaju odjeću karakterističnu za

³¹ Smailagić (1990: 263) za ihram navodi da je riječ koja predstavlja i tehnički izraz za sveto stanje. Ova riječ može označavati dva stanja: sveto stanje u kojem neko izvršava umru i hadž, te stanje posvećenosti za vrijeme molitve. Pored ovog značenja navodi da se leksema može primijeniti i na odjeću koja se oblači za vrijeme hadža i umre.

³² Etnologija – nauka koja poredbenim metodama proučava širenje i rasprostiranje ljudskog roda, njegovo porijeklo, način života, običaje i karakterne osobine, te materijalnu i duhovnu kulturu (FRBJ: 275).

osobe islamske vjeroispovijesti. Prva leksema je **feredža** (*ar.*) – dio ženske odjeće, dugačak širok ogrtač od crne ili tamnoplave čohe s mrežastim velom za lice, koji su nosile muslimanke prilikom izlaska na ulicu (FRBJ: 285). Leksema je gotovo isto opisana i u drugom rječniku, te stoga nećemo navoditi i tu definiciju (IRBJ: 147). Ovdje ćemo spomenuti i **jašmak** (*tur.*) – koprena od bijelog muslina kao dio tradicionalne odjeće muslimanke s feredžom; velika marama, rubac kojim muslimanke pokrivaju kosu (IRBJ: 258; FRBJ: 460). Treća leksema je **fes** (*ar.*) – kupasta kapa bez oboda (*ob.* crvena i s kićankom) koju pretežno nose muslimani (FRBJ: 286); kapa crvene boje i posebnog oblika nazvana po gradu Fesu u Maroku, gdje se izrađuje (IRBJ: 147).

Navest ćemo i leksemu **jarmulke** ili **kipa** (*hebr.*), koja nije navedena u rječnicima koji su obrađivani. Predstavlja kapicu koju jevreji nose kao znak poslušnosti Bogu, pred kojim uvijek stoje pokrivenne glave. Strogi (ortodoksni) jevreji ovu kapicu nose dok su budni, a ostali samo u vrijeme molitve (Đakovac 2006: 109).

4.4.15. Sakralne lekseme koje su i administrativno-pravni termini

Petnaesto tematsko polje čine sakralne lekseme koje su ujedno i administrativno-pravni termini. Izdvojene su sljedeće:

- **arhiepiskopija** – *kršć.* crkveno područje koje čini više episkopija (FRBJ: 28);
- **biskupija** – upravno crkveno područje s biskupom na čelu (IRBJ: 36; FRBJ: 68);
- **džemat** – 1. *isl.* skup ljudi koji zajednički obavljaju molitvu; 2. osnovna jedinica u organizaciji islamske zajednice, muslimanska općina (IRBJ: 129; FRBJ: 250);
- **eparhija** – *kršć.* u istočnoj crkvi, crkveno-administrativni okrug pod upravom episkopa (FRBJ: 270);
- **feraiz** – šerijatsko zakonsko i nasljedno pravo; minologija (IRBJ: 148; FRBJ: 287);
- **fetva** – *isl.* pravno rješenje ili uputa koju daje muftija o nekom šerijatskom pitanju (IRBJ: 147; FRBJ: 286);
- **fikh** – *isl.* šerijatsko pravo (IRBJ: 148; FRBJ: 287);
- **hilafet** – institucija, ustanova halife; prostor djelovanja halife; halifat (IRBJ:198; FRBJ: 361), islamski oblik vlasti koji predstavlja političko jedinstvo i vodstvo islamskog svijeta;
- **imamet** – prostor zvaničnog duhovnog uticaja islamskog službenika imama (IRBJ: 210);
- **inkvizicija** – *kršć. hist.* istražni i kazneni organ Katoličke crkve u srednjem vijeku za okrutnu, surovu borbu protiv heretika, ali i pripadnika drugih vjera (IRBJ: 391);

- **kanon** – *rel.* ukupnost zakonskih načela neke vjere; vjerezakon; kanonsko pravo predstavlja ukupnost normi o uređenju organizacije crkve (FRBJ: 487);
- **koncil** – *kršć.* u katoličanstvu, crkveni sabor najvišeg ranga čije su odluke obavezujuće za cijelu crkvu; sinod (FRBJ: 527); sastanak biskupa i crkvenih dostojanstvenika u Katoličkoj crkvi radi savjetovanja, donošenja zaključaka i ustanovljavanja određenih propisa (IRBJ: 302);
- **Medžlis/medžlis** – *isl.* a. vjersko vijeće, savjet b. mjesni odbor Islamske zajednice u BiH (IRBJ: 369; FRBJ: 638);
- **Mešihat/mešihat** – *isl.* organizacija vjerske zajednice izvršena prema teritorijalnom principu (FRBJ: 645); u drugom rječniku navedeno da je to *povij.* ured šejhul-islama u Istanbulu (IRBJ: 373); *hist.* značenje lekseme navedeno je i u FRBJ;
- **mezheb** – *isl.* jedan od pravnih sistema u šerijatskom pravu (FRBJ: 648); u drugom rječniku nije navedeno da je to pravni sistem, nego da je pravna škola u šerijatskom pravnom sistemu, te da muslimani u BiH pripadaju henefijskom mehzebu, pored: malikijskog, šafijskog i hanbelijskog (IRBJ: 375);
- **mitropolija** – *kršć.* u Pravoslavnoj crkvi, veće crkveno područje koje čini više episkopija (FRBJ: 658);
- **muftiluk** – upravno-vjersko područje jednog muftije (IRBJ: 396); u drugom rječniku navedena je leksema **muftijstvo** – *isl.* područje u nadležnosti muftije (FRBJ: 679);
- **nadbiskupija** – *kršć.* katolička crkvena pokrajina s više nadbiskupija s nadbiskupom na čelu (FRBJ: 691);
- **nuncijatura** – stalno diplomatsko predstavništvo Svete Stolice u nekoj državi, istog ranga kao veleposlanstvo (IRBJ: 502);
- **rijaset** – vrhovni organ muslimanske zajednice, starješinstvo; rezidencija i ured muslimanskog poglavara, reisu-l-uleme (IRBJ: 995); tijelo na čelu Islamske zajednice; starješinstvo (FRBJ: 1150);
- **parohija** – upravna jedinica pravoslavne crkve; područje koje nadzire paroh (IRBJ: 593);
- **patrijarhat** – oblast pod nadzorom patrijarha, vrhovnog poglavara pravoslavne crkve (IRBJ: 598); *rel.* crkveno područje pod upravom patrijarha (FRBJ: 884);

- **provincija** – *crkv.* a. područje sastavljeno od više biskupija kojom upravlja nadbiskup ili mitropolit b. zajednica u nekoj pokrajini sastavljena od više redovničkih kuća s jednim starješinom na čelu (FRBJ: 1083);
- **sinod** – crkveni sabor episkopa, biskupa i svećenika, koncil (IRBJ: 1030); *kršč.* 1. zasjedanje crkvenih dostojanstvenika 2. u Pravoslavnoj crkvi, najviše upravno vijeće 3. u Katoličkoj crkvi, svećenički sastanak ili seminar (FRBJ: 1193);
- **šerijat** – islamski propisi i zakoni utemeljeni na Kur'anu (IRBJ: 1105), njime se uređuje ukupni život pojedinca i zajednice muslimana (FRBJ: 1289);
- **vakuf** – *isl. prav.* imovina koju ko daje na opću korist ljudima; zadužbina, zaklada 2. imovina islamske zajednice (IRBJ: 1205; FRBJ: 1419);
- **vakufnama** – *isl. prav.* isprava o uvakufljenju, zadužbinska povelja (IRBJ: 1205; FRBJ: 1419);
- **župa** – *kršč.* najmanja administrativna jedinica Katoličke crkve (FRBJ: 1547).

4.4.16. Sakralna leksika koja označava vjerske pozdrave, iskaze i uzvike

U šesnaesto tematsko polje ubraja se leksika koja označava vjerske pozdrave, želje, uzvike, iskaze i sl. Naglasit ćemo da pozdrav nekada ne čini samo jedna riječ, nego to može biti sintagma, ili, čak, rečenica, a uvrštene su u ovu grupu zbog njihove prirode.

Izdvojit ćemo sljedeću leksiku:

- **alahemanet/alahimanet** – pozdrav u muslimana na odlasku (IRBJ: 5; FRBJ: 12);
- **Allah rahmetile** – (iskaz) kaže se za osobu koja je umrla, a znači da mu se Bog smiluje (IRBJ: 5);
- **Allah selamet** – upućivanje kome dobre želje ili se kaže nekom iz sažaljenja (IRBJ: 5);
- **alejhiselam** – *čest. isl.* pridodatak uz imena vjerovjesnika u *zn.* mir s njim! *skrać.* a.s. (IRBJ: 6; FRBJ: 13)³³;
- **alejkumu selam** – otpozdrav (IRBJ: 6);
- **aleluja** – usklik radosti u psalmima (FRBJ: 13);

³³ Svrstano je u ovo tematsko polje zbog značenja koje ovaj izraz ima. S tim u vezi, naglasit ćemo da je naveden skraćeni oblik (kompletan izraz: Sallallahu alejhi we sellem – Neka je Allahova milost i mir uz njega), preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Salallahu_alejhi_we_sellem, pristupljeno: 24. 5. 2022.

- **bašum sagosum** – izjava saučešća (IRBJ: 28);
- **Bismillah** – Bože pomози (IRBJ: 36);
- **dželešanuhu/džellešanuhu** – *isl.* izraz kojim se zaziva slava Bogu (FRBJ: 250);
- **elhamdulilah** – *musl.* iskaz kojim se zahvaljuje Bogu (IRBJ: 137; FRBJ: 267);
- **elhućmulilah** – *musl.* iskaz koji znači: Šta Bog da! (IRBJ: 137);
- **eselamu alejkum** – *musl.* pozdrav (IRBJ: 140) ili **selam** – *isl.* muslimanski pozdrav u *zn.* mir (IRBJ: 1024; FRBJ: 1184);
- **estagfirullah** – izraz kojim se u islamu traži oprost od Boga (IRBJ: 141);
- **Fatiha!** *uzv.* – znači: svršeno! Kaže se nakon dove, ima značenje: svršena je dova i treba proučiti Fatihu (IRBJ: 145);
- **hvaljen Isus i Marija** – *kršć.* pozdrav u katolika (FRBJ: 375);
- **inšallah** – akobogda/ako Bog da (IRBJ: 217);
- **jallah** – O Bože! Bože pomози! (IRBJ: 256); *čest. razg.* služi za zazivanje Božijega imena; koristi se u različitim prilikama, a najčešće pri započinjanju kakva posla (FRBJ: 455);
- **kabulolum** – kod muslimana se ovim riječima zahvaljuje onaj kome se dadne kakav dar, npr. kurban (ovnovo meso) za Bajram (IRBJ: 268);
- **lailāhe illallāh** – *uzv.* kod muslimana “Nema drugog Boga osim jednog Allaha” (IRBJ: 336);
- **nijet** – *isl.* izreka na arapskom ili kojem drugom jeziku koja se izriče neposredno pred obavljanje kakva obreda, a sadrži odluku da se taj obred obavi (IRBJ: 486; FRBJ: 768);
- **šehadet**³⁴ – *isl.* izjava, svjedočanstvo, potvrda vjere u Božiju jednost i Muhammedovo poslanstvo (IRBJ: 1104; FRBJ: 1288);
- **tekbir** – *isl.* izgovaranje riječi “Allahu ekber” – Bog je velik (FRBJ: 1322), u drugom rječniku (IRBJ: 1127) dodatno saznajemo da se može i skupno učiti (tekbiri), te da se naročito izgovara za Bajram i pri učenju hatme;
- **Tobe ja rabum, tobe estagfirulāhī** – *uzv.* Bože oprost! Kaže se kad se izgovori kakva grešna riječ (IRBJ: 1137).

³⁴ Također označava i smrt na Božijem putu, na putu vjere (FRBJ: 1288).

4.4.17. Sakralne lekseme kojima se imenuju darovi ili prigodne nagrade

U sedamnaesto tematsko polje svrstat ćemo lekseme kojima se imenuju darovi ili milostinje koje vjernici, tokom godine ili za vrijeme blagdana, moraju ili trebaju darovati drugim ljudima. Darivanje drugih ljudi u religiji može biti obaveza koja je propisana vjernicima ili u određenim situacijama može biti na dobrovoljnoj bazi.

Lekseme koje su izdvojene su sljedeće:

- **božićnica** – jabuka koja dopijeva u doba Božića i daje se kao dar, plaća ili druga nagrada koja se dijeli o Božiću (IRBJ: 47);
- **hodžarina** – plata koju prima hodža; skupljeni novčani prilozi za hodžu tokom mjeseca ramazana; pristojba (IRBJ:201; FRBJ: 366);
- **iskat** – vrsta milostinje u muslimanskoj tradiciji koja se daje siromašnima za dušu umrloga (IRBJ: 223);
- **vitre** – *isl.* obavezni dar u novcu ili dr. siromasima ili nevoljnicima u toku mjeseca ramazana (IRBJ: 1220; FRBJ: 1440);
- **zavjet** – *kršč.* zavjetni dar ili žrtva na koju se vjernik ranije nadovezao; prilaže se crkvi (FRBJ: 1513);
- **zekat** – *isl.* obavezni porez u iznosu od 2,5% imetka koji dovoljno imućni muslimani jednom godišnje daju zajednici u dobrotvorne svrhe (FRBJ: 1518).

U okviru ovog polja navest ćemo i leksemu **bajramluk** – dar koji se daje o Bajramu; bajramski dar (IRBJ: 24; FRBJ: 44). U FRBJ nije navedeno da je *rel.* ili *isl.* leksema. Smatramo da je sakralna leksema zbog toga što je to darovanje tradicija isključivo kod muslimana, i to samo dok traje Bajram (blagdan).

4.4.18. Sakralne lekseme koje označavaju hranu i piće za religijsku namjenu

Osamnaesto tematsko polje čine sakralne lekseme kojima se imenuju pripravci od hrane i pića, a izdvojene su sljedeće lekseme:

- **hostija** – *kršč.* okrugli tanki kolačić od beskvasnog tijesta koje se daje prilikom pričesti (FRBJ: 368); u drugom rječniku navedeno je da je to okrugli, tanki listić od pšeničnog brašna koji kod katolika služi za pričešćivanje (IRBJ: 202);

- **koljivo** – kuhana pšenica pomiješana sa šećerom, orasima i, od strane pravoslavnog duhovnog lica, blagoslovljena i polivena vinom, obredno se jede prema pravoslavnim vjerskim običajima (IRBJ: 297);
- **krizma** – u katoličkoj crkvi, posvećeno maslinovo ulje pomiješano s balzamom koje se koristi u liturgiji (FRBJ: 555); u drugom rječniku nije navedeno ovo značenje, nego samo da je to vjerski obred (IRBJ: 322);
- **nafora** – zalogaj posvećena hljeba u pravoslavnom crkvenom obredu, što se kao pričest dijeli vjernicima nakon liturgije (IRBJ: 406).

4.4.19. Sakralne lekseme kojima se imenuju životinje i biljke koje su značajne u religijama

Devetnaesto tematsko polje čine sakralne lekseme kojima se imenuju životinje:

- **kurban** – *isl.* žrtva (životinja) u spomen na žrtvu vjerovjesnika Ibrahima; prinosi se u prva tri dana Kurban-bajrama, a meso se dijeli siromasima, komšijama i prijateljima (IRBJ: 331; FRBJ: 573); u FRBJ dodatno pojašnjeno da je to žrtveno bravče ili goveče;
- **burak** – *isl.* krilata životinja koja je po predanju nosila vjerovjesnika Muhammeda na njegovu nebeskom putovanju ili Miradžu (FRBJ:101).

U okviru sakralnih leksema kojima se imenuju biljke pronašli smo sljedeće:

- **badnjak** – drvo koje se na dan pred Božić loži na vatru (IRBJ: 23; FRBJ: 42);
- **božićnica** – jabuka koja dopijeva u doba Božića i daje se kao dar, plaća ili druga nagrada koja se dijeli o Božiću (IRBJ: 47);
- **tamjan** – smola tog drveta koja širi prodoran miris kada se pali, upotrebljava se za kađenje u crkvama pri vjerskim obredima (IRBJ: 1123; FRBJ: 1316).

Leksema tamjan nije označena kao *kršć.* u rječniku, ali smatramo da spada u sakralnu leksiku zbog upotrebe i važnosti koju ima u crkvi. Tamjan, kad i miris neodvojivi su elementi simboličke geste koju nazivamo kađenje. Bio je neizostavan dio bogoštovlja u judaizmu.

U hramskom Svetištu, prema Božijoj zapovijedi, bio je podignut oltar za kađenje tamjanom. Bog je za njega naložio Aronu, velikom svećeniku: “Neka na njemu Aron pali miomirisni tamjan svako jutro kad priprema svjetla; neka ga Aron opet pali u suton kad svjetla zapaljuje;

da to bude svagdašnje kadiono prinošenje pred Jahvom u sve vaše naraštaje.” (Izl 30, 8). Kršćani su također preuzeli upotrebu tamjana, a spominje se u Otkrivenju kao dio nebeske liturgije. Sv. Ivan je opisuje na sljedeći način: “I vinu se dim kadni s molitvama svetih iz ruke anđelove pred lice Božije.” (Otk 8, 4). Na osnovu ovih citata može se reći da je namjena paljenja tamjana simbolizirati uzdizanje molitvi prema Bogu.³⁵

4.4.20. Sakralne lekseme kojima se imenuju zabrane i kazne u religijama

Dvadeseto tematsko polje čine sakralne lekseme kojima možemo imenovati zabrane u religijama. One predstavljaju odredbe po kojima se nešto ne smije uraditi. Zabrane uglavnom vode do određenih kažnavanja, tj. provođenje mjera za učinjena djela koja nisu dozvoljena, te se zbog toga nalaze u istom tematskom polju.

Lekseme koje ćemo izdvojiti su sljedeće:

- **anatema** – *kršč.* izopćenje iz crkvene zajednice (IRBJ: 10; FRBJ: 19); ekskomunikacija (IRBJ: 136; FRBJ: 262);
- **celibat** – *kat.* zabrana ulaska u brak rimokatoličkim svećenicima (IRBJ: 58; FRBJ: 105);
- **haram** – *isl.* ono što je vjerozakonom zabranjeno (IRBJ: 193; FRBJ: 365).

Izraz **anatema** je prijevod semitske riječi *hērem* – staviti na stranu (tj. zabraniti upotrebu nečega iz religioznih razloga). Anatema u Starom zavjetu predstavljala je običaj koji je bio zajednički izraelskim narodima. Tada je označavala odricanje od ratnog plijena i njegovog posvećivanja Jahveu. To posvećivanje podrazumijevalo je potpuno uništenje plijena, a za odstupanje bi uslijedila kazna, no u praksi se to rijetko primjenjivalo. Ipak, anatema u Novom zavjetu promijenila je svoje značenje. Ostala je kao izraz za zakletvu koji označava prokletstvo za onoga ko je prekrši. U kasnijem periodu, zadržala je značenje odvajanja, tj. ekskomuniciranja iz crkvene zajednice (Đakovac 2006: 20).

4.4.21. Sakralne lekseme kojima se imenuju religijske obaveze i dozvoljeni postupci

Dvadeset prvo tematsko polje čine sakralne lekseme kojima se imenuju obaveze i dozvoljeni postupci u religijama. Obaveze se mogu opisati kao određene dužnosti koje vjernici treba da

³⁵ Preuzeto sa: <https://book.hr/sveti-dim-zasto-crkva-koristi-tamjan/>, pristupljeno: 7. 4. 2022.

ispunjavaju. Dozvoljeni postupci su u uzročno-posljedičnoj vezi sa obavezama, koje vjernici trebaju izvršavati, te su stoga svrstani u istu grupu.

Navest ćemo sljedeću leksiku:

- **ahlak** – *isl.* odgoj u skladu s principima islamskog morala i ćudoreda, lijep odgoj (IRBJ: 3; FRBJ: 8);
- **farz** – *isl.* strogo propisana vjerska obaveza muslimana (FRBJ: 282); vjerska zapovijed koja ne bi smjela ostati neizvršena, npr. klanjanje namaza, post i sl. (IRBJ: 145); u FRBJ navedena je i leksema **fard** – v. farz; **fardi-ajn** – *isl.* obavezna pojedinaćna vjerska dužnost muslimana; **fardi-kifaje** – *isl.* obavezna i zajednićka (kolektivna) vjerska dužnost muslimana;
- **halal** – *isl.* ono što je vjerozakonom dopušteno (IRBJ: 192; FRBJ: 352);
- **kanon** – *crkv.* pravilo propisano od vrhovne crkvene vlasti (FRBJ: 487);
- **sunet/sunnet** – *isl.* sve što je vjerovjesnik Muhammed naućavao, radio ili preporučivao da se radi; drugi izvor islama; hadis (IRBJ: 1088; FRBJ: 1267);
- **šart** – *isl.* osnova, temeljni element, sastavni dio vjerovanja i prakticiranja vjere, navedeno je da postoje imanski i islamski šarti (IRBJ: 1103; FRBJ: 1287); spomenut ćemo i sintagmu: **abdestni šarti** – *isl.* uvjeti za valjanost abdesta (FRBJ: 1);
- **tevba** – *isl.* skrušeno pokajanje od grijeha, duhovna preobrazba i okretanje Bogu (FRBJ: 1328), prema stanovištu islamskih ućenjaka predstavlja dužnost ukoliko se poćini grijeh³⁶;
- **vadžib** – *isl.* dužnost koja nije stroga obaveza, za razliku od farza (FRBJ: 1418).

U okviru ovog tematskog polja bit će navedene lekseme kojima se imenuju osobe koje se pridržavaju ili ne pridržavaju prethodno navedenog:

- **mumin** – osoba muslimanske vjeroispovijesti koja je vjernik (IRBJ: 397; FRBJ: 681);

³⁶ Preuzeto sa: <https://bs.wikipedia.org/wiki/Tevba>, pristupljeno: 14. 5. 2022.

- **din-dušmanin** – neprijatelj vjere, zakleti protivnik (IRBJ: 98), pored ove lekseme navest ćemo i objašnjenje za leksemu **din**³⁷ – islamska religija u cjelini; vjerezakon; moralni kodeks (FRBJ: 185); ukupnost islamske religije i način života muslimana (IRBJ: 97);
- **fasik** – grešnik koji se ne pridržava vjerskih propisa (IRBJ: 145);
- **kafir** – *isl.* nevjernik, ćafir (IRBJ: 270; FRBJ: 479);
- **kufir** – nevjerstvo; grešnik koji se ne pridržava vjerskih propisa (FRBJ: 566).

4.4.22. Sakralne lekseme koje označavaju religijske pjesme

U dvadeset drugo tematsko polje ubrajaju se sakralne lekseme kojima se imenuju religijske pjesme. Pjevanje je često povezano sa religijom zbog toga što se prilikom obrednih radnji mogu izvoditi određeni melodijski spjevovi. Ukoliko su u službi pobožnosti možemo ih nazvati religijskim ili vjerskim. Uglavnom se pjevaju kako bi se njima veličao Bog ili druge svete ličnosti.

Izdvojit ćemo sljedeće lekseme:

- **aleluja** – *kršč.* pripjev u obrednim pjesmama (FRBJ: 13);
- **ilahija** – *isl.* pjesma kojom se slavi Bog (IRBJ: 209; FRBJ: 382);
- **mesijada** – pjesničko djelo o životu i djelovanju Isusa Krista kojeg kršćani smatraju Mesijom (IRBJ: 373);
- **koleda** – religiozna pjesma, u kršćanskoj tradiciji, koja se pjeva uoči Božića idući od kuće do kuće (IRBJ: 294);
- **mevlud** – *isl.* hvalospjev vjerovjesniku Muhammedu; recitira se povodom obilježavanja njegova rođendana (IRBJ: 375; FRBJ: 648);
- **miradžija** – pobožna pjesma o uzdizanju u nebo poslanika Muhammeda a. s. (IRBJ: 379; FRBJ: 656); napomenut ćemo i da **Miradž** predstavlja uznesenje u nebo vjerovjesnika Muhammeda a. s. (IRBJ: 378; FRBJ: 654);
- **misa** – muzička forma koja se izvodi u toku bogoslužja tj. mise (FRBJ: 656);

³⁷ U jezičkom smislu riječ islam na arapskom jeziku znači predanost (jednom Bogu, Allahu dž. š.) i opisan je kao *dīn* (*ar.* dīn el-islām), što znači "način života" ili "religija". Riječ musliman je također povezana s riječju islām i znači "onaj koji se predaje Bogu" (preuzeto sa: <https://www.islamskazajednica.ba/index.php/dini-islam/islam>, pristupljeno: 20. 3. 2022).

- **psalam, psalm** – *bibl.* starozavjetna pjesma pohvalnica; hvalospjev (IRBJ: 937; FRBJ: 1089).

U ovo tematsko polje uvrstiti ćemo i leksemu **kasida** – poduža pjesma na arapskom, turskom ili perzijskom jeziku kojom se nešto hvali i uzvisuje, rimovana na jednu rimu i može imati najmanje 15 stihova (IRBJ: 279); *muz.* duža pjesma pohvalnica s jednostrukom rimom i različitom tematikom (FRBJ: 492). Za ovu pjesmu nije precizirano da predstavlja sakralnu leksemu. U ovom radu ona će biti uvrštena u sakralnu leksiku zbog toga što se može opisati kao muslimanska vjerska pjesma, a njenim sadržajem može se veličati Poslanik i ljubav prema njemu, opisivati neki važan događaj koji se zbio u islamu ili se može razmatati o nekoj važnoj ličnosti iz islamske historije.³⁸

Sakralna leksema koja nije navedena ni u jednom rječniku je **akatist**. Predstavlja crkvenu pjesmu koja se u pravoslavnoj crkvi koristi na bogoslužjenju. Sastavljena je od 12 kondaka³⁹ i isto toliko ikosa⁴⁰. Tokom služenja akatista u crkvi se stoji, a slušaju se sa pažnjom (Đakovac 2006: 14).

4.4.23. Sakralne lekseme kojima se imenuju nauke o religijama

U dvadeset treće tematsko polje uvrstit ćemo lekseme kojima se nazivaju znanosti koje se bave izučavanjem religija.

Jedan od razloga zašto su se religije počele proučavati je zbog toga što postoji nekoliko paralelnih religijskih sistema, a izučavanja dovode do saznanja jednih o drugima, te do postavljanja pitanja o dodirnim tačkama i različitostima (Štimac 2006: 42).

Izdvojit ćemo sljedeće lekseme:

- **akaid** – *isl.* nauka o temeljnim principima islamskog vjerovanja; islamska dogmatika (FRBJ: 9);
- **apologetika** – *kršć.* teološki nauk o odbrani kršćanske vjere (FRBJ: 25); spomenut ćemo i leksemu **apologet/apologeta** – *kršć.* osoba koja brani i zastupa kršćanstvo od protivkršćanskih učenja, branilac kršćanstva (FRBJ: 25), u drugom rječniku leksema je

³⁸ Preuzeto sa: <https://oak.ba/zanimljivosti/sta-su-kaside-cudo-poezije/>, pristupljeno: 20. 4. 2022.

³⁹ Kratka pjesma koja se sastoji od jedne ili dvije strofe (preuzeto sa: <https://hr.puntomarinero.com/what-is-kondak-church-hymnography/>, pristupljeno: 20. 4. 2022).

⁴⁰ **Ikos** je himna koja slavi praznik ili sveca. Za razliku od **kondaka**, predstavlja opsežan razvoj teme, pa je ikos mnogo duža himna (preuzeto sa: <https://hr.puntomarinero.com/what-is-kondak-church-hymnography/>, pristupljeno: 20. 4. 2022).

definirana na sljedeći način: čovjek koji zastupa i brani neko učenje – nije precizno navedeno koje (IRBJ: 13);

- **bogoslovlje** – *kršč.* ukupnost vjerskih nauka (FRBJ: 79);
- **hristologija** – *kršč.* nauk o životu i poslanju Isusa Krista; kristologija (FRBJ: 370);
- **kelam-ilmul** – *isl.* spekulativna teologija; apologetika, dogmatika (FRBJ: 497);
- **skolastika** – *kršč. fil. hist.* nauk koji je polazeći od vjerskih dogmi nastojao dati odgovore na temeljna filozofska pitanja (FRBJ: 10204);
- **tedžvid** – *isl.* 1. skup utvrđenih pravila koja se primjenjuju pri učenju Kur'ana 2. naučna disciplina koja se bavi izučavanjem pravilnog učenja Kur'ana (FRBJ: 1320);
- **tefsir** – *isl.* 1. komentar Kur'ana 2. naučna disciplina koja se bavi tumačenjem Kur'ana (FRBJ: 1320).

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu proučavali smo sakralnu leksiku u rječnicima savremenog bosanskog jezika. Kada je riječ o sakralnom stilu može se definirati kao usko vezan za religiju. Shodno tome, leksika kojom se imenuju vjerski obredi, molitve, predmeti ili objekti za religijsku namjenu i sl. naziva se sakralnom.

Ona je u ovom radu popisana iz dva rječnika koji su obrađivani: *Rječnik bosanskog jezika* grupe autora iz 2007. godine i *Rječnik bosanskoga jezika* Senahida Halilovića, Ismaila Palića i Amele Šehović iz 2010. godine.

Od ukupno 691 odrednice, 514 je izdvojeno iz IRBJ, a 573 iz FRBJ. Neke od njih su navedene i opisane u oba rječnika, dok su pojedine samo u jednom. Prikaz ukupnog broja leksema pobrojan je u tabeli u prilogu rada. Nakon toga prikazana je podjela leksema prema religijskoj pripadnosti. U ovoj podjeli prednjači islamska leksika, zatim slijedi leksika iz kršćanske religije (pod kojom se podrazumijeva katoličanstvo i pravoslavlje), a treće mjesto zauzimaju lekseme iz judaističke religije.

Upotrebne etikete leksema slične su u oba obrađivana rječnička korpusa u velikom broju primjera, ali je više sakralnih značenja pojedinih leksema navedeno u FRBJ. Tako na primjer u nekim leksemama u IRBJ uopće nije navedeno sakralno značenje, iako je evidentno da ono postoji. Navest ćemo neke primjere: *dava* (navedeno samo da je u tursko doba bio naziv za sudsku parnicu, ne da je i isl. organizirana djelatnost kojoj je cilj pridobijanje ljudi na islam), *džin* (leksema koja je opisana samo kao *div*, *gorostas*), *halvet* (nije navedeno da je to i povremeno osamljivanje sufija, nego samo da je *soba* u prizemlju starih kuća), *klanjati* (navedeno samo da je ljubazno poklanjanje uz naklon ili dodvoravanje kome).

Bavili smo se i etimologijom leksema, te grafički prikazali određene statističke podatke. U tom istraživanju dokazali smo da je najveći broj sakralnih leksema u islamskoj religiji porijeklom iz arapskog jezika, dok je najveći broj leksema u kršćanskoj religiji porijeklom iz grčkog jezika.

Nakon što su grupisane prema religijskoj pripadnosti i porijeklu, glavni dio posla bio je razvrstati ih prema određenim tematskim poljima. Izdvojena su dvadeset tri tematska polja. Najbrojnije je ono u koje smo svrstali sakralne lekseme kojima se imenuju titule. Također su veoma brojna

tematska polja sakralnih leksema kojima se imenuju svete ličnosti, pripadnici religija i njihovih redova, blagdani te one kojima se imenuju nazivi određenih molitvi.

Među leksemama je bilo i onih koje su imale dva značenja, pa su shodno tome svrstane u dvije grupe: Badnjak/badnjak (označava blagdan i biljku tj. drvo), Mevlud/mevlud (blagdan i pjesma), zadušnica (blagdan i obred), apostol (crkvena knjiga i učenik Isusa Krista), krizma (katolički obred i posvećeno maslinovo ulje koje se koristi u liturgiji), biskupija (objekat za religijsku namjenu: službena rezidencija biskupa i administrativno-pravna leksema: upravno crkveno područje), kerubin (sveta ličnost: *jud.* stražar u ljudskom obličju; *kršć.* anđeo i sakralni predmet: ikona djeteta s krilima); krunica (predmet i molitva); psalam/psalm (molitva i pjesma); Fatiha (*uzv.* koji znači: Svršeno, a kaže se nakon dove i prvo poglavlje tj. sura u Kur'anu).

Sakralna leksika predstavlja važan segment leksičkog blaga bosanskog jezika. Shodno tome, ne bi je trebalo zanemarivati, te bi se trebalo više posvetiti njenoj analizi i proučavanju uopće.

Izvori

1. Čedić, Ibrahim; Hajdarević, Hadžem; Kadić, Safet; Kršo Aida i Valjevac, Naila (2007) *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik.
2. Halilović, Senahid; Palić; Ismail i Šehović, Amela (2010) *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

Literatura

1. Bezić, Živan (1988) “Jezik vjere”. U: *Bogoslovska smotra*, br. 58 (4). Str. 39–49.
2. Đakovac, Aleksandar (2006) *Leksikon hrišćanstva, judaizma i islama*. Beograd: Agencija Matic.
3. Skok, Petar (1971) *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
4. Halilović, Senahid (1991) “Osobnosti jezika savremene vjerske štampe u BiH (na primjerima iz *Preporoda* i *Svjetla riječi*)”. U: *Jezik i stil sredstava informisanja*. Sarajevo: SVJETLOST-SARS. Str. 95–99.
5. Hasel, Gerhard F. (1993) “Razumijevanje biblijskih riječi, rečenica i konteksta”. U: *Biblijski pogledi*, Vol. 1 No. 2, 1993. Maruševac: Adventistički teološki fakultet. Str. 95–127.
6. Hudeček, Lana i Mihaljević, Milica (2018) “Homofonija u religijskim nazivima i imenima”. U: *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 5(2). Str. 1–8.
7. Islamović, Elvira (2017) “Odjeća i religijski simbolizam”. U: *Zbornik Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću*, (9). Str. 145–59.
8. Jelaska, Zrinka i Babić, Nada (2020) “Hrvatski biblijski stil”. U: *Hrvatski prijevodi Biblije*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo; Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Str. 279–304.
9. Katnić-Bakaršić, Marina (1999) *Lingvistička stilistika*. Budapest: Open Society Institute – elektronski izvor. Dostupno na:

https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_6881/objava_20387/fajlovi/lingvostilistika.pdf,
pristupljeno: 18. 2. 2022.

10. Katnić-Bakaršić, Marina (2001) *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.
11. Kozlica, Amra (2010) "Religijski stil – analiza funkcionalnog stila". U: *Zbornik Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću*. Str. 319– 55.
12. Kršić, Vojislav (2002) *Leksikon religija, mitologije i vjerskih sekti*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
13. Majetić, Senka (2009) "Leksikologija i leksikografija: komparativni pristup". *Filologija*, br. 53, str. 93–104.
14. Mandić, Oleg (1969) *Leksikon judaizma i kršćanstva*. Zagreb: Štamparski zavod "Ognjen Prica".
15. Muftić, Teufik (2017) *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.
16. Pranjković, Ivo (2006) "Hrvatski jezik i biblijski stil". U: *Raslojavanje jezika i književnosti. Zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu; Zagrebačka slavistička škola; Hrvatski seminar za strane slaviste. Str. 23–33.
17. Radeka, Robert (2018) *Konstruiranje upitnika u svrhu istraživanja*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Fakultet informatike (završni rad).
18. Raffaelli, Ida (2015) *O značenju – uvod u semantiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
19. Silić, Josip (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskog jezika*. Zagreb: Disput.
20. Šehović, Amela i Haverić, Đenita (2017) *Leksika orijentalnog porijekla u frazemama bosanskog jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet – elektronski izvor. Dostupno na: <https://vdocuments.mx/leksika-orijentalnog-porijekla-u-vise-o-nacinima-njihova-ulaska-u-nas-jezik-i.html?page=5>, pristupljeno: 22. 5. 2022.
21. Šipka, Danko (1998) *Osnovi leksikografije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.
22. Smailagić, Nerkez (1990) *Leksikon islama*. Sarajevo: Svjetlost.
23. Škaljić, Abdulah (2015) *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Novi Sad: Prometej.
24. Tokić, Katarina (2016) *Funkcionalni stilovi u nastavi Hrvatskog jezika*. Zagreb: Filozofski fakultet (završni rad).
25. Tošović, Branko (2002) *Funkcionalni stilovi*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität.

26. Udovičić-Ivić, Laura (2018) *Biblijski stil hrvatskog jezika*. Pula: Filozofski fakultet (završni rad).

Internetski izvori

Online izdanje Biblije, dostupno na: <https://www.jw.org/hr/biblioteka/biblija/bi12/biblija-online/>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

Online izdanje Kur'ana, dostupno na: <https://medzlis-split.org/images/pdf/prijevod-kurana-besima-korkuta.pdf>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

<http://ihjj.hr/projekt/religijski-pravopis/23/>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

<https://znaci.ba/tekstovi/izmedu-imameta-i-hilafeta-i-dio>, pristupljeno: 7. 3. 2022.

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44627>, pristupljeno: 17. 3. 2022.

<https://hrcak.srce.hr/file/304941>, pristupljeno: 19. 3. 2022.

<https://bs.wikipedia.org/wiki/Hilafet>, pristupljeno: 22. 3. 2022.

<https://www.bitno.net/vjera/zasto-palimo-mirisni-tamjan-pred-bozjim-oltarom/>, pristupljeno: 7. 4. 2022.

<https://book.hr/sveti-dim-zasto-crkva-koristi-tamjan/>, pristupljeno: 7. 4. 2022.

http://www.hilp.hr/dokumenti_zivo_vrelo_upload/20110331/zivo_vrelo201103310947560.pdf, pristupljeno: 7. 4. 2022.

https://scholar.google.com/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&q=troglasje+monoteisti%C4%8Dko&btnG=, pristupljeno: 8. 4. 2022.

<https://bs.wikipedia.org/wiki/Tevba>, pristupljeno: 8. 4. 2022.

<https://www.islamskazajednica.ba/index.php/dini-islam/islam>, pristupljeno: 8. 4. 2022.

<https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/aktuelno/item/4736-potreba-za-prevodenjem-kur-ana-i-prvi-prijevod-kur-ana>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

<https://www.glas-koncila.hr/koja-je-razlika-izmedu-crkve-i-bazilike-kada-ce-o-gabric-biti-proglasen-svetim/>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

<http://mladjak.com/2017/12/29/prijevodi-kur%E2%80%B2ana-na-bosanski-jezik/>, pristupljeno: 21. 4. 2022.

http://www.ceir.co.rs/images/stories/rit_06/rit_6_nauka_o_religiji_na_nemackim.pdf, pristupljeno: 14. 5. 2022.

https://www.jews.ba/1542637522-Glosar-religijskih-pojmova-glosar_Judaizma.pdf, pristupljeno: 14. 5. 2022.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Salallahu_alejhi_we_sellem, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/printani-mediji-u-bih/206-vjerski-asopisi-u-bih>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://www.prevodioci.co.rs/blog/biblija-kroz-prevode-od-aleksandrije-do-beograda-i-zagreba/>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://hrv.culturell.com/na-kakom-yazike-napisana-bibliya-news-590704> , pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://oak.ba/zanimljivosti/sta-su-kaside-cudo-poezije/>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://sh.wikipedia.org/wiki/Zadu%C5%A1nice>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44627>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://mrv.ba/lat/clanci/vijesti/vjerski-predmeti-koje-mozemo-naci-u-domu-vjernika-muslimana/>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Katekizam>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Zanimanje>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://jezikoslovac.com/word/i64z>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Arhi%C4%91akon> , pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://www.preporod.info/bs/article/21131/cemu-ne-sluzi-curs-u-dzamiji>, pristupljeno: 24. 5. 2022.

<https://hr.puntomariner.com/what-is-kondak-church-hymnography/>, pristupljeno: 24. 5. 2022.